

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІМЕНІ ПРОФЕСОРА К. Ф. ШУЛЬЖУКА

Дипломна робота  
на здобуття освітнього ступеня магістр

**СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ  
ТЕКСТІВ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ:  
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА  
ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТИ**

*Виконала* студентка VI курсу групи У-61  
спеціальності 014 «Середня освіта  
(Українська мова і література)»  
**Воробієвська Яна Олегівна**

*Науковий керівник* – канд. філол.наук, доцент  
**Волос Наталія**

*Рецензент* – канд. філол. наук, доцент  
**Шийка Світлана**

**Рівне – 2023**

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                         |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                                       | <b>2</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР .....</b>                                                             | <b>7</b>  |
| 1.1. Синтаксичні теорії .....                                                                                                           | 7         |
| 1.2. Особливості синтаксичної організації текстів художніх творів.....                                                                  | 13        |
| 1.3. Сучасне трактування поняття «речення».....                                                                                         | 17        |
| 1.4. Ідіостиль автора: мовний аспект.....                                                                                               | 22        |
| Висновки до 1 розділу.....                                                                                                              | 29        |
| <br><b>РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ У МОВІ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ.....</b>  | <b>31</b> |
| 2.1. Специфіка синтаксичної організації аналізованих текстів творів .....                                                               | 31        |
| 2.2. Структурно-семантичне призначення простого речення в аналізованих творах.....                                                      | 34        |
| 2.2.1. Просте формально елементарне речення.....                                                                                        | 34        |
| 2.2.2. Повне/неповне речення.....                                                                                                       | 36        |
| 2.2.3. Просте формально неелементарне речення.....                                                                                      | 38        |
| 2.2.4. Односкладне речення.....                                                                                                         | 48        |
| Висновки до розділу 2.....                                                                                                              | 54        |
| <br><b>РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У МОВІ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ.....</b> | <b>57</b> |
| 3.1. Структурно-семантичне призначення складних конструкцій в аналізованих творах.....                                                  | 57        |
| 3.2. Складне речення елементарної будови.....                                                                                           | 61        |
| 3.3. Складносурядне речення.....                                                                                                        | 62        |
| 3.4. Складнопідрядне речення.....                                                                                                       | 63        |
| 3.5. Складні речення з різними видами синтаксичного зв'язку .....                                                                       | 64        |
| 3.6. Парцеляція як вияв індивідуально-авторського стилю І.Карпи .....                                                                   | 68        |
| Висновки до розділу 3.....                                                                                                              | 76        |
| <br><b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                                                                                | <b>78</b> |
| <br><b>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....</b>                                                                                          | <b>82</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>                                                                                                  | <b>95</b> |

## ВСТУП

Синтаксичний рівень мови з характерними йому граматичними категоріями, системою базових понять відіграє важливе значення для процесу розвитку мови. В основі відтворення ситуацій, так званих фрагментів навколишнього світу, покладено можливості мовних елементів реалізовувати певні синтаксичні зв'язки та смислові відношення. Словосполучення, завдяки яким будуються речення, та власне самі речення є основними синтаксичними одиницями-конструкціями, які в контекстних умовах художніх творів повністю реалізують свою семантичну знакову спроможність. Проте варто зазначити, що своєрідні трансформаційні процеси моделей синтаксичних конструкцій призводять до зміни семантики текстів. Змінність синтаксичних моделей відтворення реальної дійсності у творчій свідомості автора/мовця призводить до постійного розвитку синтаксичної системи будь-якої мови.

Сучасним дослідникам слова притаманний динамічний аспект у мовних наукових розвідках, який відображає рівень взаємозв'язку семантики конструкцій, контекстних умов та мети процесу спілкування. Тому перспективними стають лінгвістичні аналізи з урахуванням функційного та антропоцентричного напрямів.

Увагу зосереджено на словесному відтворенні поглядів мовця, будові акту спілкування (сама структура синтаксичної одиниці) та способах мовлення, що безпосередньо залежать від реалізації суспільної функції. Тому провідними стають дослідження різних текстів, які передбачають насамперед деталізацію мовних умов комунікативної ситуації.

В основі побудови будь-якого художнього твору лежить індивідуально окреслений певним стилем образ автора, який осмислює кожен читач у процесі сприйняття тексту через реалізацію його авторської майстерності. Тому на тепер важливими як для читача, так і для дослідників слова є суб'єкт твору, тобто автор, його особистість та свідомість.

Синтаксична побудова текстів художніх творів – це загальна структура глибини думки авторів, зреалізована в певній формі.

Рівень розуміння між автором і читачем художнього твору, спосіб узгодження в налагодженні процесів «кодування» та «декодування» тестів і становить семантику тексту.

Тому сучасна плеяда науковців вирішила зосередитися на різнобічних дослідженнях синтаксичної організації художніх доробків українських авторів, насамперед зважливо аналізуючи той результат, який викликає авторсько-читацький діалог.

Синтаксична побудова мови прозових текстів І.Карпи не була ще об'єктом наукових розвідок, тому дослідницький інтерес у цьому контексті є своєчасним та обґрунтованим. **Актуальність теми аналізу** викликана необхідністю різноаспектного та детального вивчення синтаксичної організації текстів творів авторки, яка є яскравою представницею інтелектуального прошарку наших сучасників. Її авторська самобутність реалізується в естетиці думки завдяки культурним і мистецьким рисам особистості, в основі котрих лежить розуміння та знання мови. Лінгвістичні розвідки авторського мовлення наших митців слова стануть цінним матеріалом для дослідження синтаксичних явищ та процесів вербальної дійсності.

**Теоретичну основу** магістерської роботи становлять праці з теорії синтаксису, зокрема простого та складного речень, комунікативної лінгвістики та ідіостилістики, представлені іменами Й. Ф. Андерша, І. К. Білодіда, Ф. С. Бацевича, І. Р. Вихованця, Н. В. Гуйванюк, П. С. Дудика, С. Я. Єрмоленко, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької, Л. М. Кадомцевої, Б. М. Кулика, М. В. Мірченка, О. С. Мельничука, М. Я. Плющ, О. О. Потебні, О. О. Шахматова, К. Ф. Шульжука.

**Об'єкт дослідження** – реченнєві одиниці у художніх творах Ірени Карпи.

**Предмет дослідження** – структурно-семантична типологія синтаксичних одиниць-конструкцій у романах І.Карпи, їх функційні особливості та стилістичний потенціал, закономірності вживання в аналізованому доробку.

**Мета дослідження** – на основі текстового матеріалу встановити структурно-семантичний та функційний потенціал синтаксичних засобів вираження авторської індивідуальності в художніх творах Ірени Карпи.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати теоретичні засади лінгвостилістичних досліджень у мовознавстві.
2. Схарактеризувати основні ознаки синтаксичних теорій сучасного мовознавства.
3. Простежити здобутки традиційного мовознавства щодо поняття «речення», його типології, аспектів дослідження; поняття «ідеостиль», окреслити теоретичну базу розуміння синтаксичних засобів вираження.
4. З'ясувати стан вивчення проблеми в сучасному мовознавстві.
5. Виявити та систематизувати різні типи речень в аналізованих творах.
6. Створити картотеку ілюстративного матеріалу.
7. Визначити особливості функціонування різних структурних типів речень у творах І.Карпи.
8. З'ясувати індивідуально-авторську своєрідність синтаксичних одиниць аналізованих романів.

**Джерелом фактичного матеріалу** слугувала картотека реченнєвих конструкцій, укладена шляхом суцільної вибірки із романів «50 хвилин трави», (2004), «Фройд би плакав» (2004), «Добро і зло» (2008), «Добрі новини із Аральського моря» (2019). Фактичний матеріал подано в мінімальному контексті. Ми виявили та систематизували різні типи синтаксичних конструкцій. Кількість ілюстративного матеріалу становить понад 500 одиниць.

**Методи дослідження.** Встановлення своєрідності синтаксичної організації текстів творів, яка відображає ідеостиль І.Карпи, забезпечено використанням загальнонаукових та суто лінгвістичних методів: за добір текстових фрагментів із аналізованих романів відповідали *методи суцільної вибірки та аналізу мовознавчої розвідок*; за характеристику специфіки напрацьованого матеріалу – *описовий*; за визначення відмінності та схожості у реалізації аналізованих одиниць – *зіставний* методи; за дослідження системних зв'язків між компонентами простого речення та частинами складних конструкцій – методика *компонентного аналізу*, що є складовою *структурного методу* та кількісних підрахунків. Магістерське дослідження здійснене з урахуванням положень про співвідношення змісту й форми мовних одиниць, зв'язок мови і мовлення, мови і мислення.

**Наукова новизна** проєкту визначається об'єктом та предметом дослідження й полягає в тому, що вперше в українській лінгвістиці на фактичному матеріалі виконано комплексне дослідження синтаксичної організації текстів творів І.Карпи. Ґрунтовно проаналізовано своєрідність вживанням авторкою структурно-семантичних особливостей та функційного потенціалу різних типів синтаксичних одиниць-конструкцій, а також умови їх реалізації та частота використання в межах ідіолекту конкретного автора.

**Практичне значення дослідження.** Результати, а також проаналізований теоретичний та зібраний картковий матеріали можуть бути використані для подальшого вивчення теоретичних питань як традиційної, так сучасної синтаксичної науки, комунікативної лінгвістики та лінгвістики художнього тексту. Положення, викладені в роботі, знайдуть застосування при написанні методичних розробок із синтаксису української мови, навчально-методичних посібників, курсових, магістерських робіт, при підготовці дисциплін вибіркового блоку із синтаксису як простого, так і складного речення, у процесі вивчення української мови в старшій ланці закладу загальної середньої освіти, методичних розробок із синтаксису української мови.

**Апробація результатів магістерської роботи.** Основні теоретичні положення, а також практичні результати дослідження виголошувалися на: звітній конференції професорсько-викладацького складу РДГУ (травень 2023 р.); IX Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К. Ф. Шульжука (23.05.2023 р.); VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» (17.11.2023 р.).

**Публікації.** Проблематику та основні положення магістерського дослідження викладено в 1 публікації (*Лінгвістичні студії молодих дослідників* : Зб. наук. праць. Рівне : РДГУ. Вип. 13. 2023).

**Структура та обсяг магістерського проєкту** зумовлена метою та завданнями аналізу. Робота складається зі вступу, трьох розділів мовознавчого спрямування, висновків, списку використаної літератури (132 позиція), списку використаних джерел (4 позиції). Повний (загальний) обсяг роботи – 90 сторінок.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР

#### 1.1. Синтаксичні теорії

Сучасні процеси у царині мовознавчих теорій натепер продовжують активно шукати нові орієнтири для врегулювання дискусійності багатьох проблем, пов'язаних із поглибленням досліджень міжгалузевих рівнів мови.

У цьому контексті актуальним залишається інтерес до синтаксису як вершинного рівня мови, яка є системою систем, що складається із різнорідних рівнів.

Позиції сучасного мовознавства про системність мови базуються на поглядах Фердинанда де Соссюра про її «діалектичний характер». Саме він уперше зацентрував увагу на мовленнєвому аспекті, розвиток якого забезпечувала людська свідомість, тим самим заклавши основу для воокремлення когнітивного рівня в мовознавстві. Соціум частково дотичний до змін у мові, яка, окрім того, є ще самодостатнім явищем, котре безперервно розвивається.

Перспективним досі залишається мовний аналіз змісту конструкцій з позицій структурності та системності, адже намагається розкрити сутність розуміння поняття «мовна картина світу».

Мовна система є явищем, яке існує завдяки об'єктивним причинам, і відображається через пізнання в мовленні.

Натепер популярною є позиція А.Мейє та Г.Гійома про полісистемність мови: мова є «системою систем», об'єднуючою складною гіперсистемою, яка сполучає інші, менш загальні системи, такі, наприклад, як синтаксис, що є найвищим щаблем граматичної системи [118, с. 35].

Тому виваженим та обґрунтованим є погляд на те, що саме в контексті синтаксичного рівня досліджують тексти художніх творів як один із шляхів збагачення національної мови.

Синтаксис як частина граматичного устрою будь-якої мови є одним із найактуальніших засобів-понять пізнання в мовознавчих дослідженнях, у якому реалізуються елементи інших систем мови.

На думку Г. Гійома, синтаксис є системою у системі мови: без системної організації мови значення мовних форм втратило б функційні властивості, оскільки воно встановлюється самою системою мови [118, с.36].

Мовна система, частиною якої є синтаксис, зорієнтована на прискіпливій увазі до дуальності мова/мовлення, що породжує та поглиблює комплексність у дослідженнях. Особливості змінності синтаксису мовлення найкраще простежується в текстах художніх творів, які обов'язково залучають додаткову інформацію із сфер, пов'язаних із мисленням, логікою, анатомією, психікою, пізнанням та ін., що значно розширюють функційність мови.

Мова, як система систем, є стабільною і водночас змінною категорією, яка реалізується в конкретних, динамічних умовах.

Дослідження відношень між простими чи складними одиницями та аналіз синтагматичних зв'язків у художньому тексті не пояснюють невідповідність змісту тексту сумі змістів окремих одиниць і заперечують «системну семантику» [118, с. 40].

Деякі факти мовної системи можуть трансформуватися без масштабних перетворень загальної системи мови, інакше кажучи, система здатна зберігати рівновагу навіть за умови змін певних мовних форм [118, с. 39].

Одиниці мовної системи, зокрема синтаксичні одиниці, є об'єктами для аналітичного аналізу на сучасному етапі розвитку науки з урахуванням системності самих мовних підходів. Актуальним натеper є текстоцентричний напрям, адже на думку Філоненко Н. Г., «системність будь-якого синтаксичного явища зароджується у тексті» [118, с. 42]. Окрім того,

незаперечну увагу у сучасних граматичних розвідках надалі приділяють антропоцентричному підходу з акцентом на категорію пізнання.

Системність у використанні аспектів дослідження забезпечує усвідомлення природи мовних явищ. Найактуальнішими у мовознавстві натеper є структурний, логічний, семантичний, когнітивний, антропоцентричний підходи.

**Структурний мовознавчий підхід.** Цікавою є позиція Н. Г. Філоненко, на думку якої, Ф. де Соссюр обґрунтував своє бачення важливості речення як основного об'єкту синтаксису. Продовжувачами його поглядів стали представники Женевської лінгвістичної школи А. Сеше та Ш. Баллі. А. Сеше цікавився синтаксисом у загальномовному плані та прив'язував вивчення лінгвістичних наукових фактів до психології [118].

Соссюрівська думка повноцінно реалізувалася в наукових розвідках представників (А. Мейє, Г. Гійом) напрямку лінгвістичного структуралізму, які зосередилися на власне структурі висловлення та окреслили перспективність інших мовознавчих підходів, зокрема когнітивних досліджень, в основі яких лежить думка як першопричина виникнення та формуванні мови і мовлення, та принципів антропоцентризму [118].

**Логічний підхід у синтаксичних дослідженнях.** На думку більшості прихильників (представники західноєвропейського мовознавства Л. Теньєр, Ш. Баллі, Р. Карнап, Г. Фреге,) цього напрямку синтаксичний лад формують та виражають структури різної типології. Акцентується увага на порядку слів, стосунках слів у синтаксичних одиницях, побудові конструкції. На їх переконання аналіз синтаксичної одиниці передбачає розуміння структури як ієрархію синтаксичних зав'язків між словами.

За теорією Л. Теньєра, «в організації речення взаємодіють три аспекти:

- форма вираження (морфологія, формальний порядок слів, що складають «одяг думки»),

- форма змісту (структурний синтаксис), що відображає ієрархічні відносини між словами [...],
- субстанція змісту – семантика у справжньому сенсі слова.

Перші два аспекти формують структуру мови» [118].

Лінгвістичним досягненням граматичної концепції Л. Теньєра є запровадження в науковий обіг поняття «валентності» дієслова [130], що лягло в основу сучасного бачення синтаксичного вчення з позицій семантики. Важливими в цьому контексті є парадигми слів та ті функції, які з урахуванням різновидів синтаксичного зв'язку вони виконують у синтаксичних структурах. Таким чином, саме цей дослідник акумулюючи здобутки логічного та формального напрямків граматичної науки, заклав основу в побудові функційного синтаксису. Його наступник Ш.Баллі, зважаючи на такі постулати, пішов далі і заглибився в аналіз стосунків між реченнями, тим самим зосередив увагу на синтаксисі тексту. Надалі розвивали думку про те, що контекст впливав на реалізацію значень синтаксичних конструкцій та насамперед очевидність першості семантики для логічного розуміння синтаксичних структур.

**Семантичний підхід.** Основою цього підходу є з'ясування зв'язку між синтаксисом, який займається аналізом правил організації слів у синтаксичних структурах, з одного боку, та семантикою, яка відображає значення цих слів у тих же синтаксичних одиницях. Важливе значення для подальших наукових розробок у цій царині займають праці В. Г. Гака та особливо його семантико-синтаксична концепція, а також основи генеративної граматики Наома Хомського [118].

Саме прихильники семіотики в синтаксисі зосередилися в подальших розвідках на ідеї виходу частини граматики на міждисциплінарні рівні аналізу. Почалося зародження теорії мовленнєвої комунікації (Е. Бенвеніст), яка з часом переросла в теорію тексту.

Отже, натеper більшість дослідників сучасної лінгвістики переконані в тому, що мова є системою систем, якій властива певна структура. Дослідження мовних понять із позицій синтаксичної науки переконують нас, що залучення різних напрямів до сфери аналізу вказують не тільки на всебічність та ґрунтовність, але і взаємодоповнювальний характер цього явища. Усе це зрештою призводять до розширення сфери лінгвосеміотики.

Як відомо, мовною базою для побудови тексту сучасної художньої прози є набір правила синтаксичної науки.

Оскільки будь-який текст утворюють синтаксичні одиниці-конструкції, то необхідним для всебічного осмислення є насамперед системний аналіз їх структурних схем та семантика їх наповнення.

На думку Н. Г. Філоненко, формування текстів є предметом загальної теорії тексту, а синтаксис тексту досліджують у рамках текстотворення, яке «вивчає переходи від одного речення до іншого, засоби об'єднання окремих речень у одиниці надфразного рівня» [118]. Відтак суттєвим елементом синтаксичних напрацювань тексту є аналіз синтаксичних одиниць-конструкцій (словосполучення і речення).

Адекватно описати синтаксис мови неможливо без звернення до тексту, який надає відповідну синтаксичну ситуацію, оскільки не завжди межі речення дозволяють повністю вирішити усі синтаксичні питання [118].

На слушну думку деяких ґраматистів, сучасне бачення природи розуміння синтаксису загалом окреслено трьома напрямками: 1) синтаксемно-синтагматичному (синтаксема, словосполучення); 2) комунікативному (просте і складне речення); 3) текстотвірному.

На думку більшості науковців, текст – це багатоаспектне лінгвістичне системне явище, що є знаковою одиницею, якій характерні складні організації структури та змісту, функційна широта, особливості реалізації синтагматичних та парадигматичних відношень.

У результаті багатоаспектного дослідження цього поняття встановлено, що він, текст, є динамічним елементом мовлення в усіх аспектах функціонування (виникненням і сприйманням); дискурсивним процесом (засобом комунікації) і результатом. Окрім того, це яскраве лінгвокультурне явище, у якому акумулюються ознаки междисциплінарних зав'язків різних наук, зокрема семіотики, філософії, психології, інтертекстуальності та ін.

## **1.2. Особливості синтаксичної організації текстів художніх творів**

Загальне розуміння мови найкраще відбувається через текст, у якому (сукупність конструкцій), на відміну від висловлення поза контекстом, здійснюється реалізація смислу.

Отже, текст – це об'єднання речень між собою за певними критеріями та є парафією синтаксичної науки. Для того, щоб всебічно дослідити текст, насамперед необхідно спочатку зосередитися на аналізові синтаксичних одиниць, як елементів тексту.

Установлення системно-структурних синтаксичних елементів тексту, їхніх ролей, законів будови цілого тексту з його синтаксичними складниками у комплексі сприяє аналізу не тільки тексту, а розумінню функціонування мови взагалі. Визнання домінувальної позиції синтаксичних правил у текстотворенні виводить сучасні синтаксичні студії на рівень дослідження дискурсу [118, с. 40].

Процес формування структурної моделі речення-висловлення під час комунікації відбувається за певним алгоритмом: виникає певне комунікативне завдання та одразу задіюються найважливіші умови ситуації, у які потрапляє мовець, в уяві котрого формується певний стереотип у вигляді типової синтаксичної структури, що вибудовується за допомогою необхідних слів із характерною семантикою.

Художній прозовий текст не тільки представляє цілісну одиницю, єдність форми і змісту (синтаксису і семантики) а й, на відміну від інших типів текстів, показує системні поєднання та конкуренцію за провідну роль у текстотворенні проявів мови і мовлення. Дослідження художнього тексту в когнітивному плані, в якому лінгвістика тексту віднаходить нині свої міждисциплінарні зв'язки з когнітивною лінгвістикою і виявляє співвідношення між мовленнєвими і мовними явищами, вбачається найактуальнішим напрямом мовознавчої науки сьогодення [118, с. 40].

Осмислення функціювання мови загалом залежить від структурно-семантичного розуміння речень як елементів тексту, їхніх функцій та норм поєднуваності.

Декодування художнього тексту відбувається завдяки осмисленню 2 мовленнєвих структур – це позиції автора та читача.

На відміну від речення висловлення є одиницею мовлення; конкретною реалізацією речення в ситуації мовлення [101, 62].

Висловлення є формою вираження думок і знання, воно має певний зміст і, відповідно, може бути істинним або хибним. Це форма мислення, за допомогою якої дещо стверджується чи заперечується про клас емпіричних або абстрактних об'єктів, виявляється відношення між об'єктами думок, фіксується наявність чи відсутність властивостей у класу предметів або елементів певного класу. Формою мовної реалізації висловлення є речення, але не кожне речення є висловленням (наприклад, оголошення, обіцянки, вибачення, клятви, поради тощо) [91, с. 134].

Про багатоплановість та неоднорідність відтвореної в тексті, зокрема художньому, інформації наголошують лінгвісти. На їхню думку, дійсність, яку намагаються відтворити творці слова, супроводжує додаткова інформація, що містить дані про суб'єктивність бачення автором певних фактів та супровідні дані про модальність характеристики. Як наслідок, виникнення додаткових значень із елементами асоціативної семантики.

З урахуванням особливостей актуального членування можна стверджувати, що межі між висловленням і реченням не завжди збігаються. Членування на окремі повідомлення можливе в одній граматичній структурі. У лінгвістиці таке синтаксичне явище номінують парцеляцією. Варто зазначити, що висловлення може не вкладатися у побудову речення. Така ситуація характерна діалогічним конструкціям типу питання-відповідь. Це відбувається тоді, коли речення-репліки сформовані із вигуків. Окрім того, залежно від ситуації вони є мотивованими та закріпленими за конкретним місцем у структурі речення.

Традиційний підхід до визначення поняття «синтаксична конструкція» базується на структурному та категоріальному розумінні, з урахуванням цілої низки ознак, з-поміж яких імперативність, номінативність, дієслівність.

У термінах ж конструкційної граматики під синтаксичною конструкцією розуміють єдність форми та значення, функції [132].

На думку А. Олімпської, синтаксичний простір є системою взаємодії різних синтаксичних конструкцій, об'єднаних різними способами і засобами вираження синтаксичних зв'язків і характеру відношень між ними. Вивчення тих чи тих граматичних явищ у когнітивному аранжуванні неможливе без семантики, а розгляд семантики – без звернення до світу та знань людини, а також до таких феноменів, як мислення, сприйняття, увага, пам'ять, адже «те, що можна сказати, обмежує і організує те, що можна мислити» [91].

Грунтовне опрацювання теоретичної літератури про явища, пов'язані із синтаксичним простором, допомогло нам виділити різні підходи до вивчення цього поняття.

Розуміння синтаксичних явищ у художніх текстах безпосередньо пов'язане із антропоцентричним напрямом, який виформовує особа автора.

Натепер популярною з-поміж науковців є думка про єдність та взаємообумовленість синтаксису мови, мовлення, тексту, які є міжгалузевим форматом.

На нашу думку, текст – це поєднання загального та особистісного, яке залежить від авторського мовлення художнього доробку. Єдність протилежних понять, а саме, мови, яка є соціальна за своїм характером, і мовлення, яке є індивідуальним, функціонує і розвивається на мовному ґрунті, мовними знаками.

Комунікативне завдання, яке ставить перед собою автор художнього твору, необхідно реалізувати в розгорнутих реченнях-висловленнях, яким властива синтаксична структура і які об'єднані певною метою у тексті.

Одним із видів реалізації когнітивної діяльності є процес створення художнього твору. Такий різновид пізнання забезпечують мовні знаки, реалізовані у формі синтаксичних засобів, які утворюють текст, та способи їхньої організації.

Натепер у синтаксичних розвідках простежується явище поступового зменшення концептуальних відмінностей між синтаксисом речення та синтаксисом тексту.

Як відомо, наступною синтаксичною одиницею після речення йде текст, категорії якого не збігаються із категоріями речення, однак усі поняття, що реалізуються у граматиці реченні, потім відтворюються в тексті.

Художній текст складається із речень, що реалізуються певними моделями, які безпосередньо окреслюються ситуацією, виробленою творчою свідомістю автора. Тому у граматичних розвідках, присвячених текстам художніх творів, останніх років найбільше зосереджено увагу на когнітивному підході аналізу синтаксичних категорій.

Будь-яке наукове дослідження мовознавчого спрямування насамперед окреслює одиниці, характеристику яких необхідно визначити та обґрунтувати відповідно до проблем та актуальності. Щодо синтаксичних конструкцій, то залежно від функцій, які вони виконують, визначається і значення цих синтаксичних структур. Місцем безпосереднього функціонування синтаксичних одиниць-конструкцій є текст, у якому визначаються їх функції.

Усі синтаксичні одиниці-конструкції є важливими для наукових розвідок категорії тексту, адже через синтаксично впорядковані структури автор художнього доробку реалізовує своє комунікативне завдання, співвідносячи його з реальною дійсністю. Відбувається творчий процес у свідомості митця, який через мовні знаки синтаксичної природи реалізує творчий бік мови, відтворюючи свою ментальність.

Система мови відповідно витворює, систематизує, унормовує засади об'єднання речень у текст.

Натепер ціла плеяда представників синтаксичної теорії переконані в тому, що зміст синтаксичної одиниці, її функції, парадигматичні властивості та відповідність між текстом та його моделлю визначають комплексність у розумінні цього поняття.

Системний підхід до вивчення тексту передбачає семіотичне підґрунтя, а розуміння триєдиної сутності (форма, функція, смисл) лінгвістичного знака виводить на перший план не тільки важливість форми, функції і смислу кожного конкретного знака, а й інших знаків цієї системи у їхній взаємозалежності [118, с.55].

Дехто із лінгвістів вважає за необхідне виділити як основну одиницю синтаксичної категорії мовлення – мовленнєвий комплекс, який залежить від актуального членування і безпосередньо схарактеризовує відповідну ситуацію мовлення, при цьому функціуючи у 2 формах: усній та писемній.

Речення є синтаксичною одиницею мови, що в мовленні реалізується у вигляді висловлень, завдяки яким вибудовуються тексти.

Людська свідомість реалізується мовними засобами у вигляді різних синтаксичних конструкцій, які тим самим зафіксують пізнавальну характеристику особистості мовця.

Структура речення художнього тексту сформована із компонентів, які висвітлюють ситуації, що пов'язані загальною темою і відображають за допомогою мовлення позиції автора та через нього і героїв.

Питання щодо основної синтаксичної одиниці тексту і досі залишається не уніфікованим. Це обумовлено тим, що одна й та ж синтаксична структура в контексті та поза ним має різнитися інформаційним розумінням.

Актуальні натеper семантичний та комунікативний напрями дослідження синтаксичних одиниць, реалізованих у текстах, за останні роки все більше набувають ознак певного трансформаційного тлумачення через призму когнітивної лінгвістики.

### **1.3. Сучасне трактування поняття «речення»**

Сучасна теорія граматичного рівня за останні роки накопичила чималу доказову базу системності в баченні сутності базових понять синтаксису, з-поміж яких найактуальнішими є синтаксичні одиниці, зокрема речення як комунікативна предикативна структура. Багатоаспектність у поглядах науковців спровокувала різнобічність вивчення цієї одиниці: форма та зміст. Це спричинило заглиблення як у структуру самої мови, так і виявлення основних рис цієї складної системи однорідних та різнорідних елементів.

Прихильники зовсім нового, функційного, підходу сучасної граматики зосередилися на виявленні безпосередніх зав'язків у поясненнях мовних процесів з явищем антропоцентризму. Трактування тільки структури синтаксичної будови та її семантики обмежували їх кругозір. Тому перспективними для них стали теми, пов'язані із визначенням значення мовної ролі кожного із учасників мовленнєвого акту. Насамперед, це взаємозв'язок між автором та читачем. Важливою у цьому контексті є семантична мотивованість синтаксичних одиниць. А відтак сучасні науковці зацікавилися встановленням моделей речень із типовою семантикою, виявлення структурної та семантичної своєрідності та з'ясуванням рівня функційності синтаксичних конструкцій. Це призвело до обґрунтування положень про взаємозв'язок мовних явищ з дійсністю.

Натепер продовжують залишатися дискусійним розвідки про речення як синтаксичну одиницю-конструкцію з її граматичними, семантичними та формальними ознаками.

Досі визначення поняття «речення» постійно піддається змінам, залежно від ознак, за якими мовознавці формують своє бачення природи цього елемента синтаксичного рівня мови, не зважаючи на незаперечний факт базовості цього явища в синтаксисі.

Останні дослідження, як зазначалося вище, засвідчують комплексність в аналізі цієї проблеми: логічний план, психологічні основи, форма та ін. Дехто насамперед зважають на загальні риси цього поняття, які не входять у компетенцію синтаксичної науки.

Тому не дивно, що натепер і далі все ж є популярною група трактувань із понад 600 визначень цього явища.

Найбільш адаптованою до сучасних багатогранних викликів є позиція В. Виноградова щодо обґрунтування цієї одиниці.

Він визначає речення як інтонаційно і граматично оформлену найменшу комунікативну одиницю, що служить головним засобом формування, вираження думки, вольових почуттів і емоцій [129, с. 44].

О. Мельничук вважає, що «речення можна визначити як основну знакову одиницю мовлення, яка формується з мовних знаків нижчого порядку (лексичних, фразеологічних і синтаксичних) і відзначається внутрішньою цілісністю і зовнішньою автономністю, виступаючи поза контекстом у ролі закінченого відрізка мовлення і виділяючись у контексті на єдиному рівні членування» [129, с. 44]. Він акцентував увагу на конкретності/абстрактності рівнів реалізації цієї одиниці.

Відомий лінгвіст, автор функційного підходу до аналізу синтаксичних явищ в українському мовознавстві, І. Вихованець бере до уваги семантико-синтаксичні, формально-граматичні, комунікативні, мовні та мовленнєві показники при визначенні речення [129, с. 44].

Натепер ніхто не заперечуватиме думки про те, що найважливішим засобом спілкування в суспільстві та знаряддям нашого пізнання та відтворення реальної дійсності, є мова, яка реалізується насамперед через функціонування речення, котрому характерний набір семантичних та формальних ознак.

На думку К. Ф. Шульжука, автора сучасної синтаксичної концепції: «речення – мінімальна комунікативна одиниця, яка оформлена за законами певної мови і є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки» [129, с. 44].

Сучасна синтаксична традиція намагається аналізувати речення із трьох напрямків: формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного й комунікативного.

Сьогодні більшість науковців погоджуються з тим, що одиниці речення, які виділяються на основі синтаксичних зав'язків, обумовлюють формально-синтаксичне вживання цих компонентів, які і виформовують синтаксичну будову.

Семантико-синтаксична будова речення базується на семантичних відношеннях та тих змістових одиницях, які виникли на їх базі, окрім того вони вказують на співвіднесеність з реальною дійсністю і взаємообумовлюють своєрідність єдності форми і значення таких елементів.

Комунікативна спрямованість речення, яке на рівні мовлення реалізується висловленням, забезпечується умовами мовленнєвого акту та безпосередньо текстом. Тому вона залежить від актуальності повідомлюваної інформації, а це призводить до розчленованості речення на «дане» (відоме, вихідне) і «нове» (основу повідомлення). Тобто цей підхід базується на темо-ремних темо-ремних відношень у висловленні як одиниці мовлення.

Як відомо, комунікативне завдання лежить в основі реалізації мовленнєвого акту спілкування, яке забезпечує основу для виділення

актуальності в повідомленні, семантичної основи речення. Такий рух думки перетворює речення (одиницю мови) на висловлення (одиницю мовлення).

Структуру речення формують слова та словосполучення, окрім того, вони можуть із нього і вичленовуватися.

Однак це не єдині базові синтаксичні поняття для утворення речення. Пристосованість семантична між словами забезпечується реалізацією синтаксичних зв'язків та семантико-синтаксичних відношень, які мають свої засоби вираження: прийменники, сполучники та частки, а також рівень семантичного та граматичного узгодження між словами за допомогою закінчень. Тільки в межах синтаксичної конструкції, яка відображає якусь думку, реалізує якусь інформацію, визначається ознака предикативності, що можлива тільки завдяки модально-часовому плану.

Більшість дослідників граматичного ладу одностайні в тому, що реченню як основній синтаксичній одиниці-конструкції характерна семантико-граматична багатовимірність.

Натепер уніфікованими є такі формально-граматичні критерії класифікації речення:

- за будовою;
- за характером предикативних відношень;
- за метою висловлювання;
- за емоційним забарвленням;
- за повнотою реалізації семантики;
- за поширеністю другорядними членами речення;
- за наявністю ускладнювальних компонентів.

З урахуванням кількісного критерію усі речення за будовою поділяють на прості та складні конструкції. Реалізація предикативних відношень лежить в основі розмежування синтаксичних одиниць на односкладні та двоскладні. За метою висловлювання речення розподіляють на розповідні, питальні,

спонукальні, оптативні. Ці чотири комунікативні типи речень можуть бути окличними, якщо мовці емоційно забарвлять ці конструкції і вимовлять їх з окличною інтонацією. За повнотою реалізації семантики речення поділяються на повні та неповні. Поширеними є конструкції, у структурі яких містяться другорядні члени речення. Щодо ускладнювальних компонентів, то вони перетворюють формальну будову простого речення на формально ускладнену.

Універсальною своєрідністю речення в усному мовленні є інтонація, яка оформлює речення як цілісну синтаксичну одиницю, виконує роль супровідного або єдиного способу виділення комунікативного центру висловлення, виступає одним із засобів смислових розрізень [129].

Отже, на думку сучасних науковців, саме речення є тією синтаксичною одиницею-конструкцією, яка об'єднала в собі риси формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного, комунікативного аспектів, а також мовні та мовленнєві показники.

Більшість мовознавців як основну ознаку речення виділяють предикативність, яка є комплексною синтаксичною категорією, що виражає співвіднесеність повідомлення з дійсністю і формує речення як комунікативну одиницю [129, с. 44].

Предикативність речення реалізується у таких категоріях, як модальність та синтаксична категорія часу, які пов'язані між собою. Ця граматична ознака охоплює ті речення, які репрезентують повідомлюване як те, що реально існує у теперішньому, минулому й майбутньому часі або як ірреальне, тобто бажане, можливе [129, с. 44]. У реченнях з реальною модальністю чітко встановлений часовий план можна визначити із контексту. Тому синтаксичний час може й відповідати морфологічному часу, а може і не відповідати. Проте поняття синтаксичного часу ширше, ніж морфологічного.

О. Мельничук визначив модальні значення розповідності, бажальності, питальності, умовності, гіпотетичності, спонукальності, що розрізняються своїми синтаксичними засобами [85, с. 58].

І. Вихованець, диференціюючи формально-синтаксичні, семантико-синтаксичні, мовні, мовленнєві та комунікативні фактори, окремо вирізняє ознаки, що властиві кожному з аспектів синтаксису. Він зауважує, що сукупність таких ознак визначає речення як одиницю мови та мовлення [22].

#### **1.4. Ідіостиль автора: мовний аспект**

Стиль текстів конкретних жанрів художньої літератури передбачає своєрідну побудову творів, особливості яких найпевніше реалізуються на синтаксичному, вершинному, рівні в системі мови.

Як наголошує Ю. Калашник, синтаксична організація є невід'ємною складовою частиною художньої палітри твору [61].

Синтаксичні структури творчих доробків авторів відображають їх спосіб мислення, креативність думок, формуючи тим самим ідіолект художника слова. Як відомо, саме загальну логіку відтворення глибини думки авторів, відтворюють синтаксичні побудови текстів художніх творів.

Проаналізувати та збагнути ідеостиль творця вдається тільки після осмислення його думки через лексико-синтаксичну наповненість типових висловлень. Окрім того, синтаксичним структурам у художніх творах характерна стилістична функційність, встановлення якої є першочерговим завданням стилістики.

Як відомо, поняття «ідіостилю» ціла плеяда дослідників неоднаково трактує. Для цього загалом використовують такі терміни: «індивідуальний стиль», «індивідуально-авторський стиль», «ідіостиль», «ідіолект», «художнє мовомислення» та «індивідуальний мовосвіт». Іноді ці терміни вживаються як взаємозамінні, оскільки не мають чітких дефініцій та розмежувань [115, с. 174].

У своїй науковій розвідці ми використовуватимемо переважно терміни «ідіостиль/ідеостиль».

Стилістичний синтаксис був об'єктом зацікавлення таких українських лінгвістів, як В. Кононенко, С. Єрмоленко, Л. Голоюх, Т. Беценко, С. Бибик та ін.

Увагу дослідників на особливостях стиля певного автора зосереджує А. Науменко. На його думку, стиль автора – це ті особливості творчості, які відрізняють його твори від творів інших письменників і поетів. Показниками своєрідного «почерку» автора є композиція та мовні виразові форми, котрі він обирає відповідно до своїх уподобань. Тобто виявляються риси його мовотворчої індивідуальності. Щоб із цих окремих шматочків мозаїки склалася цілісна гармонійна картина художнього твору, ці зображально-виражальні засоби повинні бути єдиним цілим, тобто складати художню мотивовану систему. «Кожний автор будує свої твори не з нової мовної сировини, а з тієї, що вже існувала до нього і була вже в роботі; тому новим у кожного творця можуть бути лише зміст і, як наслідок, нова архітектоніка думок, а слова будуть вже використаними до поета і нести в собі контекст його попередників» [90, с. 143].

Набір синтаксичних одиниць, які створюють художню палітру твору, реалізують мовний талант автора. До них належить: різна типологія синтаксичних одиниць-конструкцій, порядок слів у реченні, модальність будов, використання компонентів із прихованим змістом, що забезпечують лаконізм і точність структури висловлювання, парцеляція – це ті конструкції, на які має вплив текст, як зовнішній фактор, що створює певні умови для естетики стилістичного забарвлення творчого доробку.

Художній твір тільки тоді є цікавим для читача та цінним для літератури загалом, коли він є досконалим та витонченим у багатьох аспектах: естетичним, оригінальним, зрозумілим, експресивним, відвертим. Для цього письменники насамперед намагаються встановити зв'язок між власним «я» та читачем, при цьому використовуючи різні мовні засоби, з-поміж яких часті діалоги, риторичні питання, періоди та ні.

Ірена Карпа з-поміж наших сучасників митців слова є самобутньою і оригінальною авторкою, яка вміє тонко, з елементами експресії та глибиною психологічного стану відтворити реалії життя, якими б вони не були позитивними чи негативними для героїв її творів.

Будова синтаксичних конструкцій І. Карпи, на нашу думку, є простою насамперед не за кількісним критерієм, а за способом втілення думок. Лаконізм межує із словесною надмірністю, яка є актуалізатором глибини її роздумів. Чесність із читачем, відсутність страху бути незрозумілим, креатив сучасного бачення проблеми.

Різноаспектність дослідження синтаксичних структур творчого доробку І. Карпи є актуальною натеper, оскільки така спроба покликана ідентифікувати мовну особистість нашої сучасниці, яка є письменницею, журналісткою, співачкою, громадською діячкою, але насамперед жінкою з її чутливою душею.

Аналіз художнього доробку І. Карпи дозволив визначити характерну типологію синтаксичних конструкцій, якими авторка користується у тестах своїх творів.

Стиль художнього твору впливає на спосіб викладу думок автора. Роман, повість, новела, оповідання – це ті жанри, які полюбляє і в яких самореалізується І. Карпа. Такий підхід передбачає не тільки універсальність синтаксичних конструкцій, але віртуозне використання різної типології речень з їх малослів'ям та словесним багатством.

Ірена Карпа, як інтелектуальна особистість, володіє майстерністю у створенні синтаксичних структур, у яких кількома словами, але максимально глибоко їй вдало вдається відтворити переживання, дискусію, опис, стан душі та ін. життєві ситуації.

Природній талант письменниці реалізує і в палітрі різних жанрів залежно від її внутрішнього хвилювання чи навпаки спокою.

Аналіз мови художнього доробку І. Карпи засвідчив, що її авторському мовленню характерні як прості, так і складні конструкції, нанизування на основну будову додаткових ускладнювальних компонентів, часте використання різних за метою висловлювання речень, а також поєднання в одній структурі стверджувальних та заперечних значень.

Саме тому твори із легкістю осмислюються читачами, сюжетна лінія не потребує надмірної зосередженості. Простота реалізує необхідну інформацію, а складність не затягує розуміння в часі.

Психологізм, експресія, заглиблення в себе або навпаки втеча від себе, багатогранність думок, роздуми – ці та інші прояви емоцій свого внутрішнього світу авторка реалізує синтаксичними конструкціями різної типології, що відображають особистість мисткині, нашої сучасниці, співачки, громадської діячки, просто людини, яка є одним із творців українського слова.

Її твори є надбанням нашого часу і потребують подальшого аналізу будови синтаксичних структур, оскільки особливості ідіостилю Ірени Карпи вивчено недостатньо.

Наш аналіз було зосереджено на характеристиці рис синтаксичної будови романів Ірени Карпи, окреслено основні складники манери її письма, як результат – встановлено ознаки ідіостилю авторки.

Стиль написання творів Ірени Карпи загалом вимагає кількісно об'ємних синтаксичних одиниць-конструкцій, які розкривають усі вихори та глибину її думок. Однак майстерність багатослів'я межує із лаконічністю синтаксичних структур. Звичайна або надзвичайна подія із життя героя, можливо, навіть не головного, потребує лаконізму мовних засобів і чіткості викладу думки, відсутності двозначності. Як виявляється, саме ці акценти із вуст Ірени Карпи провокують наступний етап розвитку сюжету. Тому важливе поєднання різних за будовою та характеристикою синтаксичних будов.

Мовний талант нашої авторки реалізується в конструкціях, які з мінімальною кількістю слів розкривають максимальну семантику різних

ситуацій. У цьому реалізується універсальність манери її письма, що відповідає вимогам жанру творів письменниці.

Аналіз карткового матеріалу засвідчив, що майже з однаковою частотністю у своїх творах Ірена Карпа використовує як прості, так і складні речення. Зважаючи на інтелектуальний потенціал, досвід, гострий розум, швидку реакцію на зміни подій, синтаксичні будови містять тільки ті компоненти позиційної структури речення, які чітко, лаконічно відтворюють події із життя героїв. Як прості, так і складні конструкції не переобтяжені словесною надмірністю.

У структурах простих речень авторка для деталізації, конкретизації, уточнення деяких елементів сюжетної лінії уміло поєднує різні типи другорядних членів речення, які часто ще й доповнюють один одного. Наприклад:

Проте ідеостилю І. Карпи характерні конструкції, у яких використано, окрім граматичного центра, тільки 1-2 другорядні члени речення. Акцент у таких типових структурах зроблено суто на одній із доповнювальних характеристик елементів ситуації. Зазвичай, письменниця використовує двоскладні речення, оскільки для сюжетної лінії необхідною є інформація і про суб'єкта ситуації, і те, що з ним відбувається, яка із його дій чи стану має значення та потребує пояснення. Окрім того, у таких побудовах простота розуміння ситуації реалізується ще й завдяки прямому порядку розташування слів.

Щодо повноти та неповноти синтаксичних структур, то вона прихильниця повних речень, адже будь-яка прихована інформація може відволікати від правильності сприйняття ситуації чи певних роздумів над поведінкою героїв. Вичерпно інформувати читача – це природне бажання авторки.

Аналіз ілюстративного матеріалу, засвідчив інтерес Ірени Карпи до ненав'язливого використання для більшої заглибленості в сутність ситуації

ускладнювальних компонентів. Вона не перевантажує речення надмірністю додатковими поясненнями, тому, зазвичай, уводить 1, зрідка 2, види ускладнення. Відтак сюжетні лінії, різні життєві історії читачі цілісно осмислюють та продовжують аналізувати, занурюючись вже у свій світ роздумів.

Наше дослідження засвідчило переважання у її художньому доробку двоскладних поширених неускладнених, рідше ускладнених, простих синтаксичних будов. Те ж саме стосується і структури предикативних частин складних речень. Домінування таких синтаксичних конструкцій реалізує вичерпність та чіткість озвученої інформації.

Особливістю компонентної будови простих речень письменниці є часте вживання однорідних присудків при експліцитному підметові. Швидке розгортання життєвих історій певного героя, своєрідна напруга через зміну подій, а відтак динамізм сюжетних ліній допомагає авторці лаконічно підштовхнути до пришвидшення кульмінаційних процесів.

Як бачимо, такі типові синтаксичні форми чітко переконують зацікавленого читача в тому, що письменниця відчуває усі висловлення, які є довершеними у відтворенні змісту, і безпосередньо характеризують мовний бік її майстерності.

Варто зазначити, що І. Карпа моделює тексти свої творів таким чином, що вдало комбінує різні типи простих та складних речень. Таке переплетення збільшує інтенсивність розповіді про думки і переживання героїв, чергового етапу розгортання сюжету.

За нашими даними, у текстах творів письменниці часто функціують парцельовані структури, які насамперед засвідчують послідовно-виважену експресивну авторську позицію, часто з елементами психологізму, який передбачає акцентуалізацію на додатковому потрактуванні, викликаючи при цьому певні емоції. У результаті виникають естетичні конструкції, які містять чітко карбований підтекст та вичерпне пояснення до нього.

Однією із специфічних рис І. Карпи є використання синтаксичних будов з прямою мовою. Вони не є частовживаними у творах, але вкрай необхідні, на думку авторки, елементи відтворення реального стану емоцій героїв, розгортанню розповіді від першої особи. Зазвичай, це цілі групи речень із прямою мовою, об'єднаних тематично.

Засобом своєрідної стильової будови великих за обсягом творів є просодика тексту, що в контексті художнього доробку І. Карпи реалізується певною сюжетною ритмічністю, яка забезпечується чергуванням, взаємодією, передбачуваністю синтаксичних конструкцій, які реалізують емоційну тональність авторського монологу. Це поєднання речень простих елементарних, з простими, ускладненими однорідними присудками, які доповнюються складними реченнями з різними видами зв'язку, рідше їх доповнюють ССЦ. Зазвичай, авторка любить 3-4 компонентні складні структури з сполучниковим та безсполучниковим синтаксичним зв'язком, надаючи перевагу звичайній підрядності. Як бачимо, така універсальність в застосуванні поєднуваності різних типів синтаксичних конструкцій реалізує рівномірність викладу думки авторської позиції, майстерну злагодженість причиново-наслідкових зав'язків тематичності розповідей, плавність розгортання сюжетних ліній, у той же час динамічності подій.

Аналіз карткового матеріалу засвідчив домінування у простих синтаксичних структурах та предикативних частинах складних речень прямого порядку розташування слів. Завдяки цьому авторка чітко реалізує свою думку та підсвідомо допомагає читачам точно зрозуміти сутність ситуації.

Отже, організація синтаксичних будов мови художнього доробку І. Карпи – надзвичайно проста для розуміння читачам, водночас по-особливому виняткова. Органічне поєднання лаконічної структури та її словесного наповнення створює своєрідну манеру письма авторки, яка є прихильницею певних жанрів. Ідіостиль мотивований уподобаннями авторки,

почерком її мовотворення, нахилом до естетизму та інтелектуальності, яка межує з природньою відвертістю.

Зосередженість авторки на бажанні відтворити глибину думки безпосередньо впливає на вибір форми синтаксичних структур, які то завуальовують позицію письменниці, то навпаки максимально точно її реалізують. Спроби приховати свої роздуми мають на меті простимулювати читачів до заглиблення в себе, у своє бачення.

Художнє, авторське мислення І. Карпи – це оригінальність структур, індивідуальність бачення, глибинність сутності відтворюваної ситуації, експресивність. Типові своєрідні синтаксичні форми реалізують місткість семантики, психологізм повідомлюваного, глибину внутрішньої дискусії героїв через власне «я» авторки.

### **Висновок до розділу 1**

Мовна система є явищем, яке існує завдяки об'єктивним причинам, і відображається через пізнання в мовленні.

Особливості змінності синтаксису мовлення найкраще простежується в текстах художніх творів, які обов'язково залучають додаткову інформацію із інших сфер, пов'язаних із мисленням, наприклад, логікою, анатомією, психікою, пізнанням та ін., що значно розширюють функційність мови. Тому перспективними в мовознавстві натеper є структурний, логічний, семантичний, когнітивний, антропоцентричний, який виформовує особа автора, підходи.

Оскільки будь-який текст утворюють синтаксичні одиниці-конструкції, то необхідним для всебічного осмислення є насамперед системний аналіз структурних схем та семантика їх наповнення, окрім того, їхніх функцій та норм поєднуваності.

Людська свідомість відтворюється за допомогою мовних засобів у вигляді різноманітних синтаксичних конструкцій, відображають пізнавальну характеристику особистості мовця.

Авторська позиція та думки героїв загалом, які об'єднані тематично, лежать в основі побудови структури речення художнього тексту.

Натепер перспективними є семантичний та комунікативний напрями аналізу синтаксичних конструкцій, які є елементами текстів.

Отже, різнотипність синтаксичних одиниць, характерних текстам художніх творів, відображають мовний талант автора. Комплексний аналіз синтаксису мови художніх творів зі структурно-семантичного, функційного, а також стилістичного погляду виявляє неповторність та життєві погляди кожного творця слова.

## РОЗДІЛ 2

### ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ У МОВІ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

#### 2.1. Специфіка синтаксичної організації аналізованих текстів творів

Виникнення будь-якої мови, яка відображає досвід, традиції, моральні цінності, насамперед покликане забезпечувати потреби суспільства. Акумуляована соціумом інформація неоднаково реалізується в одиницях мови.

Природно реалізує нову інформацію через основну функцію повідомлення сфера художньої творчості. Насамперед таку традицію фіксують різні синтаксичні конструкції, що є одиницями розділу науки про мову граматики, елементи якої безпосередньо відтворюють життєві ситуації. Відтак значну роль у висвітленні мовного світогляду народу відіграють синтаксичні одиниці-конструкції.

Як відомо, власне процес спілкування забезпечує синтаксис, який до того ж виформовує особливості граматичного устрою певної мови. Завданням сучасної лінгвістики і є визначення, характеристика та обґрунтування різних рівнів у мовній системі, що утворена із однорідних чи різнорідних одиниць, яким властиві певні відношення.

Синтаксична одиниця-конструкція є своєрідним мовленнєвим ланцюгом і водночас функційною структурою, якій характерна граматична зорганізованість довільно об'єднаних послідовних словоформ з їх індивідуальною семантикою.

Більшість вітчизняних мовознавців основною мовною синтаксичною одиницею-конструкцією в українській мові вважає речення, після якого йде сфера мовлення і відповідно одиницею буде текст.

Система синтаксичних одиниць останнім часом загалом усталилася завдяки уніфікації. Автором такої позиції став І. Р. Вихованець про 3 синтаксичні одиниці. Проте і надалі залишаються основними в українській системі синтаксичних одиниць 2 одиниці: мінімальна синтаксична одиниця (або слово) та синтаксична конструкція – вони є базовими елементами синтаксичних одиниць, на основі яких виформовуються більш складніші синтаксичні комплекси. Саме ці елементи синтаксису є базовими для з'ясування специфіки мовленнєвих актів та їхніх частин, основою для яких і є мова.

Як відомо, більшості мовам характерні універсалії у сфері граматики, які носять характер абсолютних. Це означає, що конструкції певного зразка заповнюють словами чи поєднанням слів, утворюючи при цьому мовленнєвий ланцюг.

Мінімальні синтаксичні одиниці, а саме, слова та побудовані із них синтаксичні одиниці-конструкції характеризуються функційністю та особливою структурою та семантикою. Тому насамперед необхідно схарактеризувати умови їх реалізації та мету використання в конкретних комунікативних ситуаціях.

Будь-який момент мови науковці намагаються досліджувати системно, зважаючи на його будову, семантику та функційність, комунікативні параметри.

Сучасне мовознавство продовжує і надалі досліджувати речення з урахуванням різних аспектів – семантико-синтаксичному, формально-граматичному та комунікативному.

Базовими для наших лінгвістів є мовні підходи – формальний та семантичний підходи, з'ясування підвалин яких залежить від їхньої симетрії/асиметрії. Тому для розвідок перспективним є комплексне дослідження будови синтаксичних конструкцій з урахуванням цих 2 аспектів.

Специфіка суб'єктивного мислення, яка призводить до реалізації самобутності індивідуального стилю, впливає на формування своєрідних мовних структур.

Наше дослідження картотеки ілюстративного матеріалу засвідчило, що мова аналізованого художнього доробку вражає своїм синтаксичним багатством, яке вказує на високий ступінь авторської оригінальності та індивідуальності, що презентує у своїх творах Ірена Карпа. Авторкою використано різні за типологією будови та семантикою речення як комунікативні синтаксичні одиниці, однак вони є неоднаковими щодо частотності вживання в аналізованих текстах.

Мисткиня слова оригінально використовує спроби розвинути у своїх читачів мінімалістичну естетику та надлишковість у вираженні поривань душі, сприймати, осмислювати, творити прекрасне. Необмеженість у проявах задоволення внутрішнього «я», любов та кохання, ненависть і зневага, відповідальність та обов'язок, у той же час емоційна байдужість – це вир почуттів нашої авторки, яка творить своїх героїв.

Надмірна реалістичність у сприйнятті життєвих ситуацій, образність у зображеннях, своєрідна суб'єктивність спричинили типовість у використанні синтаксичних структур із комунікативною функційністю, певними структурними і семантичними рисами, стилістичною індивідуальністю. Щодо впливу об'єктивності, то вона безпосередньо впливає у деяких випадках на нетиповість структур та компонентному наповненні граматичної структури.

Синтаксичні конструкції, які допомагають І.Карпі реалізовувати своє тверезе бачення ситуацій, в аналізованому доробку можуть бути простими (двоскладним і односкладним, поширеним/непоширеним, повним/неповним) і складними. Кількісний критерій у системі синтаксичних одиниць-конструкцій впливає на виділення елементарних/неелементарних з формального боку конструкції.

Ураховуючи стан аналізу, маємо на меті з'ясувати особливості використання авторкою в обраних для дослідження творах сучасної прозаїстики різних синтаксичних засобів, які розкривають як зовнішній, такі внутрішній світи усіх персонажів, створюючи при цьому особливу фонову тональність у настроях персонажів і читачів усіх творів.

За теоретичну базу у своїй розвідці беремо визначення формально-синтаксичної організації речень К.Ф. Шульжука та їх класифікацію [129, с. 175–176].

## **2.2. Структурно-семантичне призначення простого речення в аналізованих творах**

### **2.2.1. Просте елементарне речення**

Картотека ілюстративного матеріалу опрацьованих текстів творів засвідчила, що показове місце з-поміж усіх синтаксичних конструкцій займають прості речення, які притаманні ідеостилю І.Карпи.

Як відомо, кожному типу синтаксичної структури властиве комунікативне спрямування, яке реалізує денотативне значення, що відтворює інформацію про різноманітні дії, психологічні стани героїв чи стани у природі, позитивні чи негативні моменти процесів перебігу життєвих ситуацій. А відтак уважний читач переконується в тому, що будова будь-якої синтаксичної одиниці безпосередньо взаємодіє із семантикою. Наприклад: *Вони ніколи не були їй близькими* (4); *А тепер ще й здавалися неймовірно тупими* (4); *Дощ не припинявся цілу вічність* (4); *В Івана була геніальна здатність змушувати її почуватися винною* (4); *І раптом двері піддалися* (4); *Хруснула якась деревинка* (4); *Євка навіть не образилась на таку банальність* (1); *Тоді час близився до нуля* (1). Як бачимо, письменниця зосереджується не стільки на номінації емоційних станів своїх героїв, скільки на чіткій констатації подій, що

відбуваються, відтворенні конкретних умов ситуацій, що впливають на подальший розвиток сюжету, частковому динамізмі.

Формальна структура синтаксичної одиниці-конструкції витворюється з урахуванням кількісного критерію. Такі моделі побудовані на відображенні універсальних понять, що чітко розкривають певні аспекти ситуації з властивою їй своєрідністю, проте з елементами типовості та узагальненості. Наша думка, яка виформовується залежно від комунікативно актуального у даний момент завдання, відтворює цю типологію ситуацій у форматі певного структурного зразка, який базується на наявній семантиці присудка, що координується із підметом, тим самим роблячи завершеною конструкцію мовлення. Наприклад: *Академія теж бовталася в каламутті минулого* (1); *Євка чомусь спинилася на цій думці* (1); *В дуру нещасливе кохання* (1); *Просто вони дійсно розпечені* (1); *Зате Даня добре розумів сенс кожного слова* (1); *Басист щось угукнув у відповідь* (4); *Хлою вирвало* (4).

Наше дослідження засвідчило, що типовими синтаксичними структурами мови великих за обсягом художніх текстів І.Карпи є прості двоскладні формально неускладнені, проте поширені 1-2 видами другорядних членів речення, а також повні за реалізацією своєї семантики конструкції. Наприклад: *Він схожий на сфінкса* (1); *Удома незмінно цокає годинник* (4); *Богдана переводила телефон у авіарежим* (4); *Маму Богдана дуже любила* (4); *Богданіні емоції маму здебільшого жахали* (4); *Червоний колір помади її дратував* (4); *Купальник сів на Риту ідеально* (4); *Рита розплатилася Івановою карткою* (4); *Хлоя любила місцеві відпливи* (4); *Хлої в лице дме вітер* (4).

Частими, за нашими даними, є прості непоширені синтаксичні конструкції. І.Карпа чітко і лаконічно вказує на дію чи стан головного учасника ситуації, для якого не важливою є супровідна інформація. Це своєрідна констатація, від якої сам читач далі починає логічно мислити чи домислювати подальший розвиток подій. Наприклад: *Оксана похитала*

головою (4); Хлоя все розуміла (4); Хлоя погоджувалася (4); Євка не здавалася (1); Рита зітхнула (4); Обоє помилялися (1); Євка зареготала (1); Всі зареготали (2); Надя мовчала (3).

У процесі дослідження синтаксичної організації мови художніх творів І.Карпи ми виокремили частотну групу простих елементарних речень, у яких авторка використовує для більшого уточнення та деталізації ситуації, додаткової якісної характеристики, яка проте не є надмірною, систему другорядних членів речення. Тим самим ми переконуємося в її природньому бажанні додатково інформувати читача, а також це яскраво відтворює авторський кругозір та знання усіх відтінків мови. Наприклад: *Вона бігла в вересневій ночі збирати по дорозі ляльки вуду під прицільними поглядами білих котів* (1); *А Євка так мріяла хоч із місяць не чути цього дикого юкрейніан рашена в селопристоличеному виконанні несимпатичних дибілів...*(1); *Євка байдуже перелистала решту морських пейзажів* (1); *І відразу помітила сумну рибу на чужоземному дозволі рибалити карпів* (1); *Вона збагнула себе дитиною язичницької землі з усіма її духами...*(1); *І вервиця прожитих спільно днів за якийсь місяць по цій розмові* (1); *Євка неквапом зішкребла недосмажену яєчню з немитої сковороди* (1); *Вона просто не знайшла чорної коробки серед своїх пакунків* (4); *Вона забула чорний пакунок з чорною коробкою на чорному сидінні таксі перед самим Різдом* (4). Як бачимо, кожна структура є оригінальною із семантичного боку, оскільки містить кілька майстерно «прихованих» І.Карпою ситуацій. Основна лінія нанизує цілий ланцюг інформаційного поглиблення. Лаконічно, проте оригінально, з елементами естетизму та експресії ми занурюємося у вир характеристик.

### 2.2.2. Повне/неповне речення

Аналіз карткового матеріалу засвідчив певну своєрідність у використанні повних та неповних простих речень в аналізованих творах

І.Карпи. Наприклад: *Національна ідентичність – штука децю провтикана...*(2); *Дивні якісь сьогодні очі* (4); *Одні казали, що вона звалила в Африку з якоюсь благодійною місією, інші – що в дурку у Франківськ* (1); *Найчастіше – з ворогом* (1); *Покуштуй з нами мухоморів* (1).

Незаперечним є той факт, що кожен мовець своєрідно використовує у своєму мовленні структурну та семантичну повноту чи неповноту речень-висловлень. Якщо повне речення – це необхідна норма для нашого спілкування та взаєморозуміння, то неповні структури – це певна необхідність економії мовних засобів або особливості ідіостилю носія мови.

Манера спілкування мовця відтворюється типовим набором конструкцій, з-поміж яких залежно від комунікативного наміру є скорочення висловів, своєрідна словесна економія, яка не є «дефектом» мовлення.

Їх виникнення спровоковане власне мовними та позамовними причинами.

Мовні причини полягають у тому, що структури містять форми слів, у яких визначається імпліцитне семантичне та морфолого-синтаксичне розуміння неназваних компонентів.

Варто зазначити, що такі конструкції співрозмовники або автор художнього твору використовують за певних умов спілкування: дружні стосунки, родинні зв'язки, спільність інтересів чи бездоганне знання ситуації. Окрім цих позамовних чинників суттєвими є міміка і жести.

Мовлення особи, яка вживає неповні речення, з функційного боку є легким та невимушеним, проте максимально вдумливим, оскільки стимулює слухача зануритися у вир домислів та формулювань.

Як відомо, із власне мовознавчого підходу усі синтаксичні структури є досконалими та логічними, ґрунтовними. Певні трансформації зразків базових синтаксичних конструкцій безпосередньо торкаються специфіки не мови, а мовлення, у якому можливі відхилення від мовних норм.

Тому цілком логічно, що науковці уніфікували поняття «неповне речення», визначивши його, як один із своєрідних засобів економії у розмовному спілкуванні.

Функціювання повних та неповних конструкцій у мові певного художнього доробку засвідчує своєрідний колорит природньої комунікації та відтворює певний емоційний настрій автора.

Наше дослідження засвідчило, що синтаксична будова аналізованого доробку І.Карпи містить різні типи неповних речень. Зокрема надає кількісну перевагу неповним контекстуальним одиницям. Наприклад: *Час – це геометрична прогресія* (4); *І відразу помітила сумну рибу на чужоземному дозволі рибалити карпів* (1); *І всюди тиск, тертя, постійні доторки і мимохідні злягання* (1); *По-моєму, огорожа – це добре* (1); *А тільки зайшов Даня до хати, бац – дзвінок* (1); *В тебе все так швидко...* (1); *Цілую твою ніжну шкірку* (1); *Хоча мечеть – найактуальніше* (1); *Кров на стелі* (1); *Ненавиджу красивих чоловіків* (1); *Я – самка* (1); *Євці був нестерпний цей репет – у ньому годі було дошукатися змісту. Як і в дітях взагалі* (1). Рідше використовує еліптичні та ситуативні типи неповного речення.

### 2.2.3. Просте ускладнене речення

Велику групу синтаксичних конструкцій, які за відтворенням семантики стоять на межі між простими та складними структурами, займають в аналізованих творах І.Карпи прості ускладнені речення. Наприклад: *Який завчений текст, дороженький* (4); *Чоловік іще більше роззявив рота і сів на стілець* (4); *Певно, на такий зручно ставити гарячі каструлі, коли годуєш родину з семи дітей* (4); *Не фонтан, звісно, але хоч щось* (4); *Сяк-так попрощавшись, вона пішла на роботу* (4); *Богдана неквапно оглянула збіговисько української золотої молоді в недалекій закордонній екзилі (потяг Львів-Відень ходив через день) новими очима* (4).

Щодо статусу простих неелементарних речень, то насьогодні мовознавців досі знаходяться в пошуку уніфікованого бачення їхньої характеристики. Проте більшість науковців все ж вважають, що таким синтаксичним конструкціям властива невизначеність, оскільки в межах цього поняття зібрано різні за структурою та функційністю синтаксичні одиниці.

Такі синтаксичні будови мають певний зразок, за яким будуються: набір звичайних синтаксичних зав'язків елементарного + додаткові, які виникли через уведення до моделі ускладнювальних одиниць. Актуальність інформації впливає на інтонаційний малюнок висловлення. Як наслідок, додаткові логічні наголоси, паузи, відокремлення, які відображають ускладнювальні компоненти.

За нашими даними, вживання в мові художніх творів простих неелементарних структур забезпечує реалізацію автором певних функцій, зокрема впливу на підсвідомість читача, та відтворює стилістичну забарвленість будови висловлювання. Наприклад: *Рита облизувала ложку від йогурту і почувалася найщасливішою людиною на землі (4); Зненацька їй хочеться відкрити рот і співати (4); Франк завдав собі на спину Марлиного наплічника (вона аж скривилася від співчуття) і бадьоро рушив у бік парку-майданчика (2); Маленький хлопчик бреде глибочезними сніговими заметами, вгрузаючи в них ледве не по пояс (2); Зрештою, винахідлива дитина круто повертала весь хід подій і змушувала своїх холодних і красивих (красивих і холодних?) батьків-кар'єристів (обоє кілери) розкаятися у їх байдужості одне до одного і перетворити їх сталєво-кібернетичний стиль життя на інший, із запахом щойно спеченого пирога і щойно випраних (руками бажано) шкарпеток (2); Вона його, по-перше, любила, по-друге, правильно використовувала (4).*

Кожен вид ускладнювальних компонентів виконує у структурі синтаксичної конструкції певну функцію, що відповідно дещо змінює

семантику самого речення. Тому наше завдання диференціювати ці компоненти та встановити їхнє значення для речення загалом.

Картотека проаналізованої джерельної бази засвідчила, що у художньому доробку І.Карпи зафіксовано усі види ускладнювальних елементів, однак їм властива різна частотність функціонування та різнотипне вираження смислу структури. Наприклад: *Голос адвокатки був низький і сексуальний* (4); *Він собі жовто-зелений і товстий* (2); *Марла зачинилася у ванній і стала обличчям до стіни, а спиною до дзеркала* (2); *Моя подруга Надя (дружимо 18 років, ще з дитячого садка) працює в Парижі* (2); *Бо при справжній мотоциклетній аварії (а в Марлі навіть не було шолома) в пригоді вже міг стати хіба що священник* (2); *Подумавши трохи, Марла відкрила Х'ялмарів ноутбук і, відсунувши його на безпечну відстань від загрозово нахиленої (бо як нахилять більше, розламають екран!) спинки переднього крісла, заходилася клацати інтро якоїсь із майбутніх писанин* (2).

Лаконізм передавання свого авторського задуму – це одна із функцій, яка зреалізована простими неелементарними реченнями. Окрім того, відбувається семантична та конструктивна взаємодія між компонентами із прихованою семантикою та основним тлом речення, відтворюючи при цьому складну синтаксичну думку.

На думку уважного читача, кожна конструкція, яка містить ускладнювальні компоненти, є структурно лаконічною, семантично концентрованою за рахунок згущення думок та найважливіше – ефективним засобом спілкування. Функційно реалізує процес комунікації.

Наше дослідження засвідчило, що в основі синтаксичної організації мови творів І.Карпи лежить система різнотипних простих формально ускладнених моделей із своєрідною будовою, значенням та функціями (або предикативні частини складних речень). Такі синтаксичні будови мають потенціал відтворювати цікаву та необхідну для додаткового розуміння ситуації інформацію. Наприклад: *Марла стала пласкою і зрівнялася з*

*площиною ліжка (2); Зненацька їй хочеться відкрити рот і співати. Ковтаючи вітер і сльози (4); Не знімаючи свого мокрого дощовика і гумових чобіт, вона сіла за рояль і заграла Сільвестрова (4); Іван, як завжди, гарно пахнув (4); А от Шевченко з Франком точно б заплакали (2); Так би жила собі на хлібі й воді та пишалася собою невимовне...(2); Наразі в Аче не пускають ні журналістів, ні дипломатів (2); Бабця (тобто, його мама) цих його сибаритських приколів не поділяв (3).*

Простими неелементарними (термін-синонім «ускладненими») реченнями є синтаксичні конструкції, що містять у своїй структурі різні типи ускладнювальних елементів: однорідні члени речення, відокремлені другорядні члени речення, вставні і вставлені конструкції, звертання. Разом вони відображають денотативну ситуацію, створивши таким чином семантичну типологію речення.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що найпопулярнішим з-поміж ускладнювальних елементів, які полюбає використовувати І.Карпа у своїх художніх творах, є однорідні члени речення. Ці компоненти, зазвичай, розширюють динаміку ситуації за рахунок зосередженості на різнотипних діях та станах, які нанизуються на основну ситуацію. Окрім того, вони додатково відтворюють супутні ознаки, надаючи висловленням виразності та креативності, чіткості та послідовності, намагаються деталізувати рівень психологізму чи емоційності героїв. Наприклад: *Євка неквапно визулась і кинула рюкзака посеред кімнати (1); Вона йшла на електричку до Парижа брудним підземним переходом, вдихала сморід сечі й жувала м'ясо (4); А ще він любив жартувати, вмів червоніти і деколи розказував анекдоти (4); Але тато видихнув, поскреготав зубами і наказав їй негайно повертатися (4).*

Сучасна авторка великих за обсягом творів надає кількісну перевагу синтаксичним структурам з однорідними присудками; трішки менша група виокремлена з однорідними підметами та додатками.

Традиційне як для сучасної української літературної мови загалом, так і для художнього доробку І.Карпи є функціонування головних членів речення. Найчастотнішу групу сформовано із однорідних присудків, у порівнянні з однорідними підметами.

Такі синтаксичні будови з однорідними присудками, на нашу думку, у палітрі творів зосереджують увагу на активності життєвих дій та станів героїв, на різноманітності суспільних процесів, що впливають на життя людини, послідовність і залежність змін та ін. Наприклад: *Хлоя взяла подушку і примостила її біля вікна (4); Хлоя струсила з себе рештки сну, потягнулася і взялася спаковувати наплічник (4); Альберт різко повернувся до Богдани і притиснув її до стіни (4); Ранок був похмурым, зимовим (4); Хлоя сіла на високий бордюр і замислилася (4); Вона встала і повільно пішла нагору (4); Він же для неї й фотограф, і радість, і щастя (2).*

Як бачимо, І.Карпа завдяки однорідним присудкам намагається вибудувати схеми динаміки життєвих сюжетів своїх героїв, залучивши до поглиблення своєї мети експресію, що створює напругу.

Функційно однорідні підмети інформують читача про головних учасників ситуації. Одним лаконічним реченням авторка розповідає про спільність дій кількох своїх героїв. Цілісність у сприйнятті – це стилістичний прийом впливу на підсвідомість читача. Наприклад: *Там були коштовні виделки і ножі (4); І страховка, і гарантія в Рити були (4); Роздовбана дорога після Дубно, туман, болото в лобове скло, монотонні рухи «двірників» (4); Кемпінги і дорогі отелі, помешкання українських заробітчани і західних дипломатів, шведський коханець зі шляхетною місією покращити світ і російський коханець з купою проблем, світ шоу-бізнесу і буддійські храми, а ще – багато-багато коротких притч і анекдотів, сумних і не дуже історій (2); По всіх підвіконнях акуратного і дуже німецького під'їзду вишикувалися дерев'яні пуделка, керамічні коники і порцелянові свинки, а по кутках під стінами стояли величезні ковані скрині (2).*

Ілюстративний матеріал засвідчив, що мета вживання цих одиниць – уточнення кількості учасників ситуації, часом до нього долучається детальне емоційно-експресивне роз'яснення їхнього психологічного стану.

Функційно ці будови створюють враження конкретизації якихось понять чи явищ, встановлюють межі розуміння процесів, нашаровують дії для оригінального переплетення ситуацій. Природними для аналізованої мови текстів творів є однорідні додатки, які відтворюють весь спектр об'єктності, яка спроектована семантичними ознаками присудка та залежить від дій головного учасника ситуації. Наприклад: *Однак Марлину байдужість і відкарасканість від сміттєвих тур, бот життя дуже легко вдалося перевірити (2); Не існувало більше злагодженого механізму Машиної психіки й моторики (4); Синочок Андрійчик ріс мамі з татом на радість (4) Звісно ж, для цілковитої порядності цієї галицької родини Андрійчику не вистачало брата чи сестрички (4); За кілька днів без преси, без голосних заяв у фейсбуку і навіть без дружнього збору продуктів для солдатів Хлоя зібралася, замкнула хату на ключ і поїхала в АТО (4); Машина везла продукти, одяг і взуття (4).*

За нашими даними, І.Карпа у своєму доробку меншу увагу приділяє інформації про додаткові ознаки та якісні характеристики особистостей героїв її романів. Таким чином, вона намагається дати можливість читачам сформулювати свою думку, без авторської підказки, зробити висновки самостійно. Тому менш поширеними, як вже зазначалося вище, є синтаксичні структури з однорідними означеннями. Наприклад: *Біла і чорна примари спантеличено озирнулися на Марлу і пришвидшили ходу (2); Світ (смак манки включно) у Марліній байдужості до нього поставав на диво прекрасним і заспокоєним (2); Маша розправила вказівним і середнім пальцями носогубну складку (4); Сара подивилася на неї з сумішшю відстороненості й ошелешеності (4); Незграбний ведмедик китайського виробництва на Оксаниній чашиці подивився на Богдану з сумішшю презирства і страху (4); Один лисуватий і прищавий чоловік не зводить із неї очей (4).*

Нечастотними в мові аналізованих романів є група реченнєвих структур з однорідними обставинами. І.Карпа констатує дані про час, інформує про місце, деталізує способи, якими виконується дія. Проте рідко підказує накопичені причини та ціль, не зосереджується на умовах та інших видах обставин, за умови реалізації яких виникають позитивні чи негативні моменти в житті героїв. Очевидно, її мета оповідності – це життєвий динамізм. Наприклад: *Бо можеш зранку і ввечері спостерігати за сонячними купелями в морі* (2); *Цього разу все вийшло ідеально і без особливостей* (4); *Хлої хотілося триматися твердо і цинічно* (4); *Богдана неспішно й вагаючись дістала з косметички 50 євро* (4); *На неї довго і пильно дивився в метро молодик років тридцяти трьох* (4); *Я акуратно, натхненно і панічно складала їх на пса* (3).

Типовими для індивідуально-авторського стилю І.Карпи є конструкції на зразок *Зголоднілі чоловічі погляди на вулиці були їй за пальне* (4), у яких вміло поєднано однорідні та неоднорідні означення у структурі простого елементарного речення, а також поєднання для характеристики однієї особи чи предмета взаємодоповнювальних обставин. Авторка намагається таким чином використати контекстні умови для чимглибшого зближення різноманітних ознак, що характеризують осіб, предмети ті явища з різних аспектів. Наприклад: *Такі люди особливо легко піддавались на маніпуляції* (4); *Філіп мав тихий голос середнього тембру й теплі манери хлопця з хорошої родини* (4); *Позаду щось неначе безголосо хлипало блідими водянистими вустами* (2).

Наше дослідження засвідчило, що при з'ясуванні функційності та стилістичного значення простих конструкцій з однорідними членами, насамперед поринаєш у вир швидких подій, які вказують на динамізм у житті людей. Окрім того, важливим для мови творів І.Карпи є естетика таких структур, кольористика, об'єктність та чітке розуміння ситуацій.

Не є дуже поширеними в художньому доробку І.Карпи відокремлення, у порівнянні із іншими ускладнювальними компонентами, зокрема

однорідними членами речення. Хоча письменниця часом із задоволенням використовує ці лаконічні одиниці із прихованим змістом для швидкості викладу своєї креативної думки та зосередженості на додаткових відтінках значення, що вказує на її індивідуально-авторський стиль. Зазвичай вона у творчому доробку використовує реченнєві структури з відокремленими обставинами, рідше відокремленими означеннями. Наприклад: *Дитині без прізвища, забраній із сиротинця при живих батьках* (4); *Філіп приїздив туди на вихідні, тижнями працюючи в Парижі* (4); *Жінка теж приїздила туди на вихідні, живучи з дітьми у трохи більшому (і значно потворнішому) містечку за тридцять п'ять кілометрів* (4); *Не знімаючи свого мокрого дощовика і гумових чобіт, вона сіла за рояль і заграла Сільвестрова* (4); *Микола похапцем підняв папірця, все-таки, проковтнувши Євчин нищівний погляд* (1); *Вона була командиром, єдиним і беззаперечним лідером, невтомною і точною істотою-автоматом без певної статі* (1); *Повернувшись до Києва, й відчинивши порожню квартиру, Євка не без задоволення вдихнула запах Генрі, блакитноокого білявчика* (1); *Або раптово проступали щілини для вуайєристів, охочих підглядати за смертю Сонця* (2).

Щодо відокремлених додатків і прикладок, то вони не притаманні її ідеостилі. Це типові конструкції на зразок *У мене ж тут, окрім в'єтнамок і штанив-капрі нічого й немає...* (2).

Індивідуально-авторській мові І.Карпи характерне використання синтаксичних структур з кількома відокремленими членами речення. Зазвичай засобом вираження цих одиниць є дієприслівникові або дієприкметникові звороти. З позиції комунікації вони реалізують доповнювальну функцію, розширюють можливості для читачів поринути у вир подій героїв, зрозуміти позицію авторки або навпаки задуматися над наслідками дій учасників різних ситуацій. Наприклад: *Ашот трохи помовчав, вагаючись і підбираючи слова* (4); *Протяжно, самими голосними звуками, якусь безіменну, дивну і древню пісню, принесену і вкинуту їй до рота самим цим океанським вітром,*

витягнуту з глибини і назавжди забуту наступної миті (4); Хлопці намагались пристосуватися до „правил”, розважаючись донесеннями один на одного, і настирно випитуючи в Євки (1); Вийшовши відтак на Велику Васильківську й уздрівши вдалині світла готелю «Прем'єр Палац», Марла пригадала жлобську історію, розказану про цей заклад Х'ялмаром (2). Як бачимо, всебічний аналіз додаткової інформації допоможе читачеві поступово сформувати і одразу сформулювати свою думку. Хибна вона чи істинна покажуть наступні події сюжетів.

Авторка в аналізованих романах засвідчила своєрідне мистецтво у використанні відокремлених членів речення. Не важливим для неї є місце розташування цих одиниць. Вона вміло використовує порядок слів, зокрема розташування в синтаксичних конструкціях відокремлень, для того, щоб зосередити увагу читача на прискіпливості до аналізу ситуацій, таким чином виділити сюжети своїх художніх творів.

Наше дослідження синтаксичної організації текстів романів І.Карпи засвідчило, що поширеною та семантично надзвичайно розгалуженою у будові як простих речень, так і в межах предикативних частин складних конструкцій, є вставні конструкції. Наприклад: *На десерт, на щастя, був цілком їстівний суп із персиків у білому вині* (4); *Метою цього дивного чоловіка (а дивними стають геть усі, щойно від них ідеш) був, очевидно, банальний шантаж* (4); *Власне, найбільше не впирав сам процес облизування власної шкіри* (2); *Якщо, звісно, до неї дійде* (2); *То, може, я просто Х'ялмара люблю?* (2); *Може, на Калімантані* (2); *Певно, чиста випадковість...*(2); *О, до речі, а нам додому скляночок не треба?* (2); *Але, кажись, я вже не буду в тому кліні* (2); *Хоча це, мабуть, неправильно* (2); *В Знам'янці можна теж відловитися, певно* (2).

Авторка використовує різні семантичні групи вставних слів, тим самим акцентує увагу читача на глибокому суб'єктивізмі повідомлюваної ситуації. Впевненість або невпевненість, сумніви чи переконання допомагають більш чітко зрозуміти подану інформацію. Основна функція таких конструкцій –

бажане сприйняття інформації чи викликати реакцію на повідомлення. Функціонування слів із суб'єктивною модальністю у реченневих структурах – це своєрідні читацькі висновки або навпаки варіанти відповідей, вміле налаштування авторки на результативність її підсвідомого впливу.

І.Карпа, зазвичай, використовує такі типові вставні слова: *звісно, напевно, власне, може, мабуть*. Наприклад: *Тебе я, видно, кохаю більше, ніж те життя ненавиджу...*(2); *Ні, звісно, я не змушую тебе поривати стосунки з «Пухнастими Настями», але... – Ілля красномовно замовк* (2); *Заздрить, напевно... – знизав плечима Артан* (2); *Я, напевно, краще пишу!* (2); *Не знаю, певно, таки трохи зеленішою* (2); *Я буду, значить, Пірнальником Відкритих Вод* (2).

Індивідуально-авторська мова творів І.Карпи багата на конструкції, у яких основний зміст речення супроводжує інформація об'єктивного характеру, яка вносить додаткові, незалежні від письменницького бажання, дані. Такі ускладнювальні елементи синтаксичної будови називають вставленими конструкціями. Їхня основна мета використання у палітрі твору – отримання мовцем додаткових даних про певні життєві обставини героїв. На їхнє функціонування впливають психологічні налаштування автора створити благодатний ґрунт для впливу на читача для його швидкого розуміння ситуації. Наприклад: *Богдана неквапно оглянула збіговисько української золотої молоді в недалекій закордонній екзилі (потяг Львів-Відень ходив через день) новими очима* (4); *Метою цього дивного чоловіка (а дивними стають геть усі, щойно від них ідеш) був, очевидно, банальний шантаж* (4); *Зализана контролерка на одному з входів спершу гидливо зміряла поглядом Хлоїні подерті джинси (так, наче тут у таких ніхто не ходив) і об'ємну куртку, а потім двома пальцями повернула їй картку* (4); *Тітка навіть трохи пом'яшила тон (хоча до м'якості її богопротивних макаронів було ще й не близько) і розказала все в подробицях* (4); *Рита хотіла лишитися в їх уявленні хай і не надто розумною (бо ж із диких країв), та бодай ввічливою особою* (4);

*Тим часом білявчик зі старошведським іменем у паспорті і африканським (точніше, замбійським) начинням у наплічнику якраз вигулькнув на платформі (2); Відразу їй під повіками замерехтіла темно-синя картинка (улюблений колір коханця-символа) (2); Текіла (вони попросили найкращої) виявилася децю справжнішою за абсент (2).* Від прочитання реченнєвих структур із цими одиницями виникає враження, що письменниці у процесі формування речення спало на думку відкоригувати або уточнити дані основної семантики. Роз'яснення не було завданням авторки при відтворенні ситуації, тому і не передбачила вона їх одразу. Проте момент підказки допомагає допитливому читачеві отримати вичерпну інформацію.

Практичний момент відтворення спілкування між автором художнього твору та його читачем реалізується використанням у творчих доробках синтаксичних конструкцій зі звертаннями. Така група речення є поширеною в ідіостилі І.Карпи. Наприклад: *Прощавай, моя любов! (2); Стрибай, Нудото! (2); Кисень вульгаріс, ідіот! (2); Здоров, Франк (2); Ім'ячко ж у нього, мамко рідна (2); Таксі, курча мама! (2); - Яких речах, коханий? – Рита вже нестямилася від люті, але все ще стримувалася задля задоволення його потролити (4); Дякую тобі, подруго, – несподівано сама для себе бовкнула Рита (4); Гей, друже (4).*

Приклади таких конструкцій засвідчують ставлення автора до свого читача. Окрім того, на різноманітність семантичних груп звертань, які ми вичленували в аналізованих творах, впливає цілий ряд причин: позитивне чи негативне особисте ставлення до мовця, а також емоційність авторки реалізується через конотативне нашарування на саму форму звертання; вік, соціальний статус, близькі стосунки або навпаки несприйняття людини вказують на засоби відбору лексики на позначення звертань. Наприклад: *Ви щось загубили, мадам? (4); – Привіт, гомофоби, – Богдана кинула свою мішкувату торбу Botega Venetta на вільне місце (4); Жодного, коханий (4); Ти ба, сонечко, ми за весь час жодного разу й не кохалися...(1); Вам коньяку,*

*мем?* (2); *Соромно за вас, паняночко* (2); *Знаєш, Марло, ти дуже талановита дівчинка* (2); *Марло, ти найкраща...*(2); *Слухайте, чуваки* (2); *У тебе велике майбутнє, Марло* (2). Як бачимо, наказовість базового речення впливає на динамізм реакції співрозмовників. Окрім того, читач чітко розуміє настрій автора, отримавши через інтонаційний малюнок додаткові дані про осмислення ситуації.

#### 2.2.4. Односкладні речення

Аналіз джерельної бази текстів творів І.Карпи засвідчив, що своєрідне місце в синтаксичній організації її художнього доробку становить група односкладних речень. Ми виявили односкладні речення усіх типів, однак з різною частотністю.

Сучасна граматична наука попри попередні досягнення усе ж стикається із проблемними питаннями остаточної класифікації односкладних речень, зважаючи на застосування лінгвістами різних критеріїв групування таких синтаксичних одиниць.

Найбільш обґрунтовану терміносистему цих конструкцій запропонував О.Шахматов, який визначив їх в межах типології простого речення. Окрім того, було чітко відокремлено односкладні будови від неповних структур.

Науковці натеper одностайні у цілком логічному твердженні, що в таких конструкціях чітко не проглядаються окремо головні члени речення. Через відсутність реалізації предикативних відношень між цими елементами структури виділяють головний член односкладного речення, що можна співвіднести з підметом або присудком.

Ці синтаксичні будови не є аномативними. Їм властиве синтаксичне членування на позиції другорядних членів речення, тобто вони можуть бути поширеними одиницями.

Односкладні речення – це яскравий приклад асиметричних співвідношень між формально-синтаксичною та семантико-синтаксичною структурами. Формальна «недосконалість» реалізується повною мірою вичерпною семантикою в реченнях-висловленнях. Головний учасник ситуації, тобто суб'єкт, окреслюється умовно, але з чіткими можливостями уявлення його.

За нашими даними, у мові аналізованих творів І.Карпа найчастіше вживає означено-особові речення. За допомогою цих структур письменниця намагається відтворити стан героя чи учасника розмови, особисте ставлення до того, що відбувається.

Використання в авторській мові означено-особових речень витворює певну образність у доробку: дія чи стан можуть бути характерні означеній особі, проте усе це залежить від мовного завдання митця.

Нами встановлено, що типовими засобами вираження головних членів односкладного означено-особового речення є дієслова у формі однини 1-ої та 2-ої особи.

Зазвичай автори наділяють деяких героїв художніх творів рисами свого характеру, вбачаючи в них себе. Такий формат передбачає виклад думок від першої особи. Семантичною основою цих реченневих структур є головний член означено-особової конструкції, який також виконує функцію рематичного компонента при актуальному членуванні.

Непоширеною в аналізованих творах, а відтак не притаманною ідіостиллю І.Карпи є група односкладних означено-особових структур з головним членом-дієсловом у формі наказового способу, наприклад: *Просто мовчиш, як пень, і прислухаєшся до шурхоту сліз десь усередині* (1); *Ненавиджу красивих чоловіків* (1); *Ненавиджу хворіти з плямами в голові* (1); *І знову не пояснюю нічого* (1); *Приїзди на своєму трамваї* (1); *Цілую твою ніжну шкірку* (1); *Наперед думала і діяла* (3). Основною метою таких реченневих структур є акцент на відображенні напруженості у стосунках,

часткове нерозуміння, емоційне несприйняття та проблемність ситуацій. Завдяки таким нетиповим для авторської мови І.Карпи будовам, проте функційно базовими мовленнєвим конструкціями письменниці продовжує розкривати не тільки свій внутрішній світ хвилювань, але і риси характеру своїх героїв, створюючи при цьому відповідний психологічний фон.

Картотека ілюстративного матеріалу показала, що значно рідше, у порівнянні із попередньою групою односкладних речень, авторська мова письменниці накопичила неозначено-особові структури. Очевидно, І.Карпу як дуже зорієнтовану на людину письменницю, її стан, емоції, психологізм, не задовільняють ситуації, у яких підкреслюється безсуб'єктність. Для неї важливим є насамперед спочатку «хто» та «що», і тільки далі незалежність самої дії. Тому цілком передбачуваною є саме така частотність вживання, яка залежить від обмеженості сфери використання та є суто стилістичним фактором. Наприклад: *Не знаю, може, розволочаться по дорозі додому* (1); *Навколо фонтану бігали чийсь діти з довгими палками* (4); *Верещали і итовхали іграшкові кораблі* (4); *Сидять із кам'яними обличчями* (4); *Ну то й нехай* (4); *Певно, вчилися тій майстерності у британських колонізаторів* (2); *Грошей із них не взяли* (4); *Мало ходили на тусовки* (1); .... *ніколи не відмовлялися прийти на його пафосну вечерю* (4).

Функційність таких синтаксичних будов очевидна: насамперед зорієнтувати читача на серйозності й актуальності для ситуації саме дії чи стану. Ці структури своєю безпідметовістю підкреслюють інформацію про кілька осіб, здатних вплинути чи змінити події, або типовість ознаки для групи людей. Таким чином письменниці зосереджується на дієвості, певному динамізмі, рухові життєвих ситуацій. Своєрідною авторською підказкою про окреслення конкретної особи, якої і стосується дія чи стан, є функціонування у структурі поширювальних компонентів, що вказують на додаткову якісну характеристику, деталізують обставини, котрі впливають на хід подій.

Отже, функційність використання неозначено-особових речень полягає насамперед у неозначеності як факті дійсності, всупереч бажанню визначати множинність тих, хто виконує дію.

Щодо групи узагальнено-особових речень, то варто зазначити, що це синтаксичні побудови, які стилістично марковані та зорієнтовані на повчальний характер повідомлення: увібравши здобутки поколінь, акумулювавши життєві знання авторка намагається зрідка вплинути на думку читача мудрими наративами, які коріннями сягають історичного життєвого досвіду. Ці синтаксичні одиниці є раритетними і представлені в аналізованих творах конструкціями, яким властива позачасність.

На нашу думку, І.Карпа вдається до використання типових синтаксичних будов, які виконують функцію узагальненості повчального змісту до усіх або до будь-якої особи чи своєрідного застереження від наслідків необдуманих дій.

Особливу групу односкладних речень в ідіостилі І.Карпи становлять безособові структури, які частотно стоять разом із інфінітивними одиницями після означено-особових конструкцій. І.Карпа є емоційною, однак глибоко-думаючою особистістю, для якої важливим є насамперед стан та почуття людини. Тому в її романах багато акцентів на внутрішні переживання з елементами незавершеності, своєрідної недосказаності, а відтак ці синтаксичні побудови є стилістично доречними в її романах.

За нашими даними, зазвичай, це мовні будови, які містять інформацію про фізичні та природні стани, різноманітні процеси. Наприклад: *А потім поволі втомлюються* (4); *Почекати до зими* (1); *А потім її розривало від такої суміші* (1); *Смерділо страхом двох гидких створінь, які казна-чого бояться смерті* (1); *Євку це втомлювало* (1).

Оригінальними за реалізацією семантики є синтаксичні структури, у яких авторка зосереджується на змалюванні станів, пов'язаних з людиною: усі процеси, що відбуваються з особистістю вона намагається відтворити

мовними засобами: настрій, душевні переживання, рівень сприйняття життєвих перепитів, хибність відчуттів. Наприклад: *Йому стало смішно* (1); *Зате мені все було зрозуміло, мною все було прораховано* (1); *Останній раз нефігово блювалося під традиційну музику з традиційним жиром і вином* (1); *Чогось все одно бракувало* (3).

Поширеними в аналізованих романах є безособові речення, у яких головний член – особове дієслово з безособовим значенням. Саме цей різновид односкладних конструкцій є відображенням її чуттєвого внутрішнього «я». Наприклад: *Надворі давно стемніло* (4); *Хлою вирвало* (4); *В горлі Валері пересохло* (4); *Богдану чомусь кинуло в піт* (4); *Богдані захотілося обійняти Евеліну* (4).

Типовими для мови творів І.Карпи є реченнєві структури з безособовими дієсловами в поєднанні з інфінітивом конкретної дії, які утворюють комплекс слів, що вказують на модальний зміст бажальності (небажання). Це конструкції на зразок *Богдані захотілося обійняти Евеліну* (4); *Їй не хотілось ні спати, ні просинатися, ні їсти, ні думати* (1); *Задихаючись, Хлоя наздогнала трамвай, інакше довелося б чекати на зупинці сімнадцять хвилин* (4).

Не часто письменниця в романах приділяє увагу безособовим реченням з модальним або предикативним прислівниками в ролі головного члена односкладної конструкції. Ця група речень є стилістично яскравою. Наприклад: *Мені шкода їх* (4); *Бабці Ліді нас страшенно шкода* (3); *Шкода черевиків, блін* (2).

Картотека ілюстративного матеріалу засвідчила значну поширеність у мові творів І.Карпи групи інфінітивного виду односкладних конструкцій, які реалізують різноманітні модальні значення. Наприклад: *Гірше було би терпіти Хлоїн дим у закритому автобусі без витяжки* (4); *Хлої хотілося триматися твердо і цинічно* (4); *Але довелось пожертвувати* (4); *Не можна так на побачення ходити* (2); *Їм не було сили відвернутись від того смороду* (1); *Їм плювати* (1); *А непогано було б покінчити з собою у цьому готелі* (1).

За нашими даними, авторка має своє бачення ситуації, розуміючи усі передумови та наслідки, тому, зазвичай, не маючи тіні сумнівів у правдивості чи хибності дій, у таких конструкціях вживає головний компонент, виражений інфінітивом, однак без частки *би* (*б*), наприклад: *Можна його ретельно планувати* (1); *Ванну помити можна* (1); *Проспати до весни* (1); *Нічого-нічого не чекати* (1); *Легше застосовувати рольові ігри* (1); *Страшенно хотіти спати і думати інфінітивами* (4); *Доведеться слухати* (4).

Синтаксичні будови на зразок .... *Спробуйте самі склепати таке диво техніки* (4) авторка не любить. У них І.Карпа намагається зреалізувати семантику наявності/відсутності дії чи стану, неможливості, неминучості. А такі відчуття як для письменниці, так і для її героїв не є суттєвими.

Щодо використання синтаксичних структур зі значенням сумніву, то вони не властиві ідіостилю авторки.

Варто зазначити, що цій групі конструкцій характерна певна читацька інтонація. Поради чи спонування до дій передбачають заглиблення у внутрішній діалог із своїми бажаннями, баченнями, сприйняттями. Тому чутливий учасник події буде докладати максимум зусиль, щоб зорієнтуватися в ситуації та все ж її зрозуміти.

Як відомо, нетиповими для великих за обсягом художніх творів є номінативні речення. Однак вони надзвичайно потужні емоційні елементи мови творчих доробків різних авторів.

У цьому контексті варто зазначити, що проаналізований доробок І. Карпи засвідчив значну частотність номінативних речень у нашій картотеці. Наприклад: *Веселий, середнього тону голос* (4); *Суцільний блюз* (4); *Той, навіжена менада...*(1); *Страх. Необхідний гіркий присмак мого параноїдального кохання* (1); *Стрибки температури тіла, шкала градусника, перегони температури з тіла в тіло* (1).

Цим синтаксичним будовам властива структурна лаконічність, словесний мінімалізм, проте надзвичайно широкий спектр семантики та

змістової виразності, чіткості, окрім того, своєрідна емоційність. Їхня особливість – це часова обмеженість: конструкції побудовано таким чином, що зрозумілим є час ситуації – сьогодні, зараз, тепер.

Зазвичай, авторка полюбляє формувати словесні ланцюжки, які поступово нанизують різноманітні дані, що є не тільки інформативними, але і емоційними осередками в художніх текстах. Одна з функцій – це номінація предмета, стану, явища, процесу і одночасно визнання фактів їх існування. Типові засоби вираження в аналізованих творах – це іменник чи займенник у формі називного відмінка. Наприклад: *Перегони* (1); *Знакова система* (1); *Зінсута сметана* (1); *Бідолаха* (1); *Євчині сльози і дзвінки у Те Місто* (1); *Зимова сесія і зимова апатія* (1); *Бридка шмарката відлига* (1); *Просто модна фішка* (1); *Красива самозакохана дівчинка...* (1); *Фальшиві довгі ноги, фальшиве біляве волосся, фальшива боротьба...* (4). Як бачимо, такі синтаксичні побудови реалізують експресивні можливості комунікативного завдання авторки, відповідно є елементами експресивного синтаксису.

Наша картотека фіксує поодинокі називні речення, структури яких поширені другорядними членами, а саме, додатками та означеннями.

Отже, номінативні речення передають цілий спектр семантики, яка виражає буттєвість повідомлюваної інформації, процес номінації об'єкта, виявлення авторської думки щодо нього, яка містить емоційну оцінку.

## Висновки до розділу 2

Основна функція повідомлення завдяки новій інформації природно зреалізована сферою художньої творчості. Така традиційність у формуванні мови творів відбувається через функціонування різних синтаксичних конструкцій, що є одиницями граматики, одиниці котрої безпосередньо відтворюють повідомлення про життєві ситуації навколо нас. Відтак значну роль у висвітленні мовного світогляду народу відіграють синтаксичні одиниці-конструкції, які є своєрідним мовленнєвим ланцюгом і водночас функційною

будовою з характерною їй граматичною зорганізованістю довільно об'єднаних послідовних словоформ, котрі до того ж реалізують індивідуальну семантику.

---

Будь-яку подію чи реальну ситуацію, відтворену в мові, науковці намагаються досліджувати комплексно, аналізуючи насамперед його будову, зміст та функційність, комунікативні чинники.

На формування характерних мовних структур впливає своєрідність суб'єктивного мислення, що в результаті призводить до реалізації самобутності індивідуального стилю.

Картотека ілюстративного матеріалу опрацьованих текстів творів засвідчила, що показове місце з-поміж усіх синтаксичних конструкцій займають прості речення, які притаманні ідеостилю І.Карпи. Саме через оригінальний лаконізм з елементами естетизму та експресії, чіткості у викладі своїх думок ми занурюємося у вир характеристик, пояснень, хвилювань, життєвих перепитій.

## РОЗДІЛ 3

### ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У МОВІ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ: СТРУКТУРНО- СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

#### 3.1. Структурно-семантичне призначення складних конструкцій в аналізованих творах

Думка людини, яка з урахуванням різних чинників відтворює сприйняття навколишнього світу, формується мовними знаками та виформовується завдяки мові, як основного вербального засобу спілкування.

---

Будь-яка реченнева конструкція реалізує повідомлення про одну чи кілька ситуацій, учасниками яких є або безпосередні оповідачі, або ті, які передають через когось необхідну інформацію, таким чином допомагають іншим пізнати світ.

Натепер і далі продовжуються дискусії щодо уніфікації визначення поняття «складне речення».

У своєму дослідженні ми послуговуємося теоретичною базою синтаксичної концепції проф. К.Ф.Шульжука, який визначає складне речення як синтаксичну конструкцію, що складається із 2 і більше предикативних одиниць, пов'язаних відповідним синтаксичним зв'язком, і являє собою семантичну та комунікативну єдність [129].

Складні конструкції є структурами, у яких урізноманітнено презентовано відтінки семантики відображення ситуацій. Тому з урахуванням критеріїв лінгвісти по-різному підходять до класифікації цих одиниць. Нам імпонує найбільш виважена та обґрунтована класифікація складного речення, яку номінують формально-синтаксичною, в основі котрої лежить кількісний критерій (складні елементарної/неелементарної будови) та наявність/відсутність, а також характер сполучного засобу (сполучникові, безсполучникові, сполучниково-безсполучникові). Характер семантики

сполучного засобу, з'ясування семантичних відношень через декодування змісту предикативних частин, покладено в основу розмежування складносурядних і складнопідрядних конструкцій.

Тому типологія складного речення презентована такими поняттями: сполучникове (складносурядне/складнопідрядне) та безсполучникове речення елементарної /багатокомпонентної будови, складні речення з різними видами зв'язку.

Обґрунтованою є твердження проф. К. Ф. Шульжука про те, що складне речення не є механічним поєднанням простих речень, оскільки воно побудоване за певною своєрідною схемою. Під час конструювання використовуються ті або інші структурні різновиди простого речення, які модифікуються відповідно до особливостей складного речення [129].

Частини складного речення, залежно від семантики повідомлюваної інформації та її актуальності, а також своєї функційності можуть бути однорідними та неоднорідними, тобто бути базою повідомлення або реалізовувати додаткову функцію уточнення чи доповнення. Наприклад: *Замок так і лишився закритим, зате виламався саме такий шматочок дверей, щоб їх можна було відкрити* (4); *Туга неможливості й пристрасть, що рве всі греблі цієї неможливості* (4); *Богдана з цікавістю розглядала лампу, що нависала просто над столом* (4); *Вона наполягала, що коробка фактурна і неодмінно знадобиться нам* (4); *Філіп запитав це так обережно, як тільки міг* (4); *І Рита відразу зрозуміла, що йдеться про Івана* (4); *Богдана струснула головою, щоб опали зайві спогади* (4); *Між красивою жінкою в традиційних сенегальських шатах із хитромудро зав'язаним тюрбаном і худим чоловіком у шкірянці обрала жінку: завжди чомусь вважала їх чистішими* (4).

Як відомо, кількість ситуацій, які відтворюють навколишню дійсність, лежить в основі розмежування простих та складних синтаксичних конструкцій. Базовим поняттям як для простої структури, так і для складних

будов є вид синтаксичного зв'язку, який реалізується або між словами, або між предикативними частинами. Саме він є основою структурної моделі речення.

Картотека ілюстративного матеріалу засвідчила особливість індивідуально-авторського стилю І.Карпи, яка полягає в реалізації її комунікативного завдання через побудову мови текстів творів.

За нашими даними, письменниця вдало поєднує у доробку прості і складні реченнєві структури, акцентуючи увагу на ситуаціях. Якщо авторка висловлює внутрішнє бажання окреслити чітко одну ситуацію, без надмірного пояснення, то відображається це простим реченням. Однак часто вона, зорієнтувавшись в одній ситуації, прагне не зупинятися у своїх роздумах і встановлює причиново-наслідкові чи умовно-наслідкові зв'язки, реалізуючи всі ці завдання різнотипними складними реченнями. Тому поширеними, логічно і семантично виправданими, вдалими для реалізації функцій, є такі синтаксичні побудови. Щодо порівняльної частотності уживання простих і складних речень, то переважають прості речення (53%) у порівнянні із складними конструкціями (47%).

Свою письменницьку креативність, емоційність, прискіпливість до деталей, які є важливими для сюжету, динамізм у житті її героїв вона вміло реалізує такими видами складних речень з певною частотністю: **складносурядні** (25%): *Вода полетіла просто в лице басиста, але він лише скривився* (4); *Маша так довго думала над планом і драматургією найважливішої акції свого життя, а все минуло спонтанно – раз і все* (4); *Одруженим (вдруге) і з двома дітьми, але для одноразового сексу мав би згодитися* (4); *Я сиділа вдома і мені вже не було ні до ковбаси, ані до порно* (3); **складнопідрядні** (52%): *Її легке пофарбоване на руде волосся заворушилося довкола ледь лисуватої маківки, як пелюстки навколо серцевини квітки під сильним вітром* (4); *Зате Ростик ходив наче прибитий мішком якогось незрозумілого для Хлої щастя і всім розказував, що нарешті знайшов себе* (4); *Всюдисущі платани, з яких чомусь не облетіло все листя під час*

*останньої бурі (4); Мисливське цуценя кілька разів підбігло до літнього чоловіка, який просто сидів на лавці й дивився на будинки з протилежного боку ріки (4); безсполучникові (23%): Було вже пізно: мої гіркі сльози текли мені аж по сраці (3); Рита тоді кволо погоджувалася: її друг точно кращий за якусь уявну бабу (4); Маша трохи відпила зі своєї пластикової «флейти» і скривилася: якесь ні се ні те (4); Жінка від нього пішла, бізнес розвалився, обидві квартири забрав банк (4); Графіті варіативної художньої цінності: одні на напівзруйнованих мурах невідомо яких споруд, інші на стінах новеньких соціальних центрів для місцевої молоді (4).*

Отже, джерельна база засвідчила, що світ своїх героїв І.Карпа відтворює через своє власне «я», завдяки інтелектуальному потенціалу, життєвому досвіду, комунікабельності, а відтак її авторська мова є цікавою для певних аспектів лінгвістичного аналізу.

### **3.2. Складне речення елементарної будови**

Кількісний критерій лежить в основі розмежування не тільки речення загалом на прості і складні, але і в межах теорії складного речення цей поділ знаходить свою реалізацію в типології складних елементарних та неелементарних синтаксичних конструкціях.

Художній твір, який побудовано як систему синтаксичних конструкцій, відображає ідіолект автора через ланцюг відображення змістів. Тому письменницька позиція – своєрідна побудова тексту, а читацька позиція – трактування твору через синтаксичні побудови з їх експресивним та психологічними підґрунтям. Витонченість та обсяг самого висловлення залежить від особистості самого митця слова.

Мова творів І.Карпи є прогнозованою упродовж усіх її романів. Вона ненав'язливо, проте впевнено намагається не заплутати читача в сюжеті. Більше того, вона конкретно обумовлює ситуації, без перебільшення, проте

чітко розуміє, про що йдеться. Не нанизує події тільки задля кількості, динамізму, а, власне, має на меті насамперед закінчити формувати в уяві читача їх базовість. Якщо про почуття, внутрішній стан, то вона притримується виваженої позиції у підході до реалізації своєї думки.

Тому індивідуально-авторському мовленню І. Карпи властиві складні речення елементарної будови, загалом це складнопідрядні, трохи менше безсполучникові конструкції, значно рідше використано складносурядні одиниці. Наприклад: *Дарма що у тренчів Burberry дурні пухкі плечики, які роблять худеньку зграбну дівчину подібною на чабана без шиї* (4); *Сума не надто велика як для дівчини, що вперше самотійно вибралася жити у світ широкий* (4); *Чоловік ломився в двері, щоби віддати забуте* (4); *Але раптом до горла підступили весь жах і огида, яку нормальні дівчата схильні виливати сльозами й істерикою* (4); *Вона пам'ятала кожен долар, який було віддано черговому «продюсеру» за їх обіцяну «розкрутку»* (4); *До неї в гості доїхали старі друзі: їхні діти разом із Ритиними голосно гралися в басейні* (4); *І нічого нікому ніяк не виглядало: на Машу ніхто в цей момент не дивився* (4); *Яке просте щастя: знову є гаряча вода в її домі* (4). Як бачимо, у наведених прикладах авторка реалізовує конкретну семантику, з-поміж якої найчастотнішою є означальна і з'ясувальна, щодо обставинних значень, то І.Карпа зосереджується на різнотипних обставинах, що вказують, зазвичай, на мету, причину, умову.

Типовими для мовостилю авторки є складні безсполучникові двокомпонентні структури. Наприклад: *Просила не будити її за жодних умов: їй треба добре виспатися перед приїздом друзів сьогодні ввечері* (4); *Хлоя йшла пустими вулицями й роздивлялася навколо: чомусь замість маленьких будиночків із мозаїчною плиткою на них зненацька розз'явилась індустріальна зона* (4); *Казан був жирним, вода холодною, їхні руки – червоними* (4); *Тато погрожував, мама благала* (4); *Богдана мило посміхалася й відверто*

*нудьгувала: ні в курах, ні в скульптурі вона особливо не петрала (4); Океан під вечір відступає дуже далеко, Хлоя й не намагається до нього дійти (4).*

Відсутність сполучного засобу в таких конструкціях набагато більше задовольняє авторку, оскільки уся увага зосереджується на змісті предикативних частин. Адже відомо, що головним із семантичного підходу компонентом складного речення є сполучний засіб, який підштовхує читача до підказок, які часом є неактуальними або взагалі зайвими.

Характерними для її ідіостилю є складні елементарні структури, у яких вона обов'язково використовує ускладнювальні компоненти, а часом нанизує кілька рядів. Підтексти ситуаціям забезпечують супровідні елементи. Це мінімалістично, але семантично. Наприклад: *Поки ми **дорослішаємо, зрілішаємо, старішаємо**, час затискає нас у все щільніше кільце (4); Пишучи **колись мемуари**, Маша розповість, що перформанс її мрії з'явився їй уві сні (4); Маша, **миттю проаналізувавши ярлички на всьому**, що на ній було, твердо вирішила відтепер купувати речі тільки тут (4); Повз неї проїхав експериментальний потяг із відкритими **вагончиками, туристами** на подертих дермантинових сидіннях і рипучим **голосом** із динаміків, що трьома мовами повторював нехитрі фрази про черговий **пам'ятник, будинок чи вулицю** (4); Рита зробила над собою зусилля й запхала телефон якомога глибше до кишені: **ходжу тут, голова в сраці, й нічого не бачу, крім трьох месенджерів** (4).*

Отже, авторське бажання І. Карпи бути чітко зрозумілою різним читачам забезпечують двокомпонентні складні речення.

### 3.3. Складносурядне речення

Аналіз мови романів І.Карпи встановив, що ідіостилю письменниці загалом не характерне використання складносурядних речень для відтворення різних ситуацій навколишньої дійсності. Проте з-поміж них типовими є конструкції елементарної будови, які утворені із двох самостійних частин.

Наприклад: *До неї можна було дістатися літаком чи потягом, але потяги Іван зневажав (4); Сьогодні було трохи холодно, але вітер на набережній Турнелі остаточно розвіяв кислі думки про Івана (4); Вона всміхалася йому у відповідь, і так вони їхали кілька станцій (4); Маша так довго думала над планом і драматургією найважливішої акції свого життя, а все минуло спонтанно – раз і все (4).*

Смислові відношення, які авторка намагається реалізувати за допомогою семантичних груп сполучників, не є урізноманітненими. Зазвичай це обмежена група сполучників сурядності, які є центральним компонентом із семантико-синтаксичного підходу, що вказує найчастіше на зіставно-протиставну семантику цього сполучного засобу, значно рідше на розділову характеристику, а відтак основними є причиново-наслідкові відношення, менш частотними одночасність / послідовність подій. Таким чином І Карпа не створює надмірності за рахунок накопичення однотипних ситуацій, тобто їй не властиві конструкції відкритої структури. Однак обдумування, зіставлення і протиставлення лежить в основі будов, які утворені із 2 предикативних частин, що репрезентують закриті структури.

Найпоширенішими формальними засобами зв'язку, які функціують між предикативними частинами, є семантичні сполучники сурядності *а, але, і*. Наприклад: *Такі просто 2 шматки плетеної «резинки» змиваються, і лишається одна дірка для голови і дві – для рук (3); Але це зараз я так думаю, а тоді з переляку він і мені на мить здався прекрасним принцем (3); Нас виставляли рідко, але ми цього боялися (3).*

Як засвідчують спостереження над мовою художніх творів, у будові складної конструкції об'єднано кілька пропозицій. Таке трактування авторської позиції є детальним, однак мінімальним, лаконічним.

Рівень інформативності складної будови безпосередньо залежить від кількості предикативних частин (залежних чи незалежних) та смислових відношень між ними, які формують структуру цього речення.

### 3.4. Складнопідрядне речення

За нашими даними, особливістю ідеостилю І.Карпи є функціонування зі значною частотністю в аналізованих художніх текстах складнопідрядних речень, зокрема елементарної будови, що утворені з урахуванням формально-синтаксичного аспекту із двох предикативних частин.

Своєрідність реалізації рівня комунікативності семантики складнопідрядного речення реалізується членуванням конструкції на головну та підрядну (залежну) частини, які на рівні смислу взаємодоповнюють одна одну. Наприклад: *Коли тобі вісімнадцять, ти не надто хочеш вчитися* (4); *Звідки у її назагал жорсткої і сильної мами бралися ці моменти загальноприйнятої сльозливості, Богдана зрозуміти не могла* (4); *Рита вийшла з шумної задушливої галереї, де всі продовжували нахвалювати розпашілого митця, і вдихнула колючу лютневу ніч* (4).

За нашими даними, типовою є постпозиція підрядної частини щодо головної. У цьому контексті І.Карпа є не надто універсальною оповідачкою, а швидше прагматичною, оскільки чітко обумовлює семантично недостатню базу висловлення, та наступний елемент мовленнєвої конструкції з його пояснювально-уточнювальним характером. Наприклад: *Спершу влаштуєш забіг, аби знайти притомну квартиру в бажаному районі* (4); *Бюджету, який виділяла компанія, було недостатньо* (4); *Рита вимикає воду і думає, що в кожного своє* (4); *Все викидати, як робить вона, теж небезпечно* (4). Як бачимо із типових прикладів з аналізованих романів, підрядна постпозитивна частина із семантичного погляду більш суттєвіша, актуальніша для змісту речення: деталізація, елементи глибинного уточнення, узагальнення сказаного, у той же час додаткова супровідна характеристика.

Картотека ілюстративного матеріалу показала, що І.Карпа любить використовувати сполучні засоби (з однаковою частотністю і сполучники, і сполучні слова), які переважно засвідчують реалізацію семантики

необхідності, реальності, бажаності і т.д. Найпоширенішою є якісне значення пояснення базових слів головної частини, менш поширеним, проте властивими їй ідіостиллю є смисл обставинності, зокрема, причини, мети, умови, що безпосередньо впливають на значення базової події.

### 3.5. Складні речення з різними видами синтаксичного зв'язку

Картковий матеріал засвідчив, що окрім мінімалізму, реалізованому як простими структурами, так і складними елементарними реченнями, ідіостиллю І.Карпи властиве використання в аналізованих романах складних багатокомпонентних речень, у яких поєднуються різні види синтаксичного зв'язку.

Психологізм життєвої ситуації через призму експресії, внутрішніх переживань та суперечностей, бажання бути не тільки почутою, але і зрозумілою, дискусії зі своїм «я» – усе це стало поясненням влучного використання складних багатокомпонентних конструкцій. Наприклад: *Дівчина, аби загладити незручний момент, полізла в кишеню по телефон, очікувано зітхнула, підняла брови і сказала, що вже має йти (4); І тільки Евеліна була там, де й завжди, такою ж, як завжди: тихою і доброю, усміхненою квіткою, що наївно йшла до всіх нових людей, а ті традиційно від неї сахалися (4); Остання «радість» на цю тему сталася з Ростиком, Хлоїним приятелем, притомним львівським бізнесменом, який у 27 років вже заснував був свою справу, насадив дерев, одружився, купив дім і народив сина, причому встигав і на концертах потусити, й не одну виставку чи фестиваль фінансово підтримати, що в Україні було нечастою розвагою для заможних людей (4).*

Ми спробували виокремити з аналізованих романів типові структурні схеми складних багатокомпонентних речень з різними видами зв'язку: найпродуктивніша модель **безсполучниковість+підрядність**: *Місцеві чоловіки купували лотерейні квитки й пили пиво, жінки котили візки з дітьми*

й продуктами, зупиняючись випити доброї кави чи сказати іншій жінці, що в неї неймовірно гарна донька (4); Потім тато став губернатором, Андрій вступив до Інституту міжнародних відносин, де то вчився, то не вчився, Богдана з відзнакою закінчила школу (щоправда, зі срібною медаллю замість золотої, бо чоловік вчительки геометрії був одним із перших водіїв-далекобійників, яких у свій час гоп-стопив Богданин тато), мама побудувала готель біля угорського кордону і керувала ним, запускаючи в штучні озера то коропів, то форель, то стерлядь (4); План був простий: Ленка, хрещена старшої, дзвонить йому і каже, що принесла подарунки на Різдво (4); Маша пила гарячий чай, їла крижане морозиво і думала, що це вперше після розриву з Андреасом вона з кимось говорить про чоловіків (4); а також контаміновані складнопідрядні багатокomпонентні структури: **послідовна підрядність**: *Верхні поверхи османівських будинків, деколи навіть із крихітними вежами, з яких хтось висувається, щоби полити квіти за вікном (4); Щоправда, тут-таки пояснював, чому нам із цих анекдотів смішно і яку науку проти жадібності, гордині чи наклепу слід винести з них парафіянам (4);* **послідовна підрядність та однорідна супідрядність**: *Треті заперечували, що саме такі коментарі їй грають на руку Москві, яка тільки їй чекає, щоби пішла хвиля смороду в західних медіа про те, як в Україні небезпечно і як лютують радикали (4).*

Варто зазначити, що ідіостиллю І.Карпи характерним є вживання складних синтаксичних конструкцій із прямою мовою. Очевидно, той психологізм відтвореної ситуації вимагає не тільки діалогу із читачем, а насамперед точності у передаванні думки від 1 особи. Підсвідомий страх загубити думку, особлива глибина дискусії, яка потребує чіткої відповіді реалізували авторку як своєрідну мовну особистість. Наприклад: *Бо я приходжу до нього вчора, і перше, що він питає мене: «А хто така ця Рита Варська?..» (4); Тепер вона розуміла Ритину реакцію, коли Філіп запропонував їй провести канікули в Марокко: «Ні, любий, якщо мені раптом захочеться в*

*Марокко, я просто з'їжджу на 13-ій лінії у Сен-Дені» (4); В той день, коли Іван мав провести Риту в Париж і повернутися. «Не можу тебе дочекатися, – писав цей надламаний Ритиним від'їздом коханець, – не забудь одягнути панчішки!» (4); Ясна річ, у її житті більше не буде Філіпа – вона вже жовчно прокручувала в голові цей їхній діалог при зустрічі чи в листуванні: «Кохана, я вмираю без тебе, дозволь хоч на трохи вас побачити! – Ні, йди в дупу. Для певності перепитай у свого психоаналітика, де це (4).*

Отже, наша сучасниця реалістично і глибоко, часом креативно і емоційно передає зовнішній і внутрішній світ героїв, створюючи тим самим своєрідну емоційність та глибину психологізму.

### **3.6. Парцеляція як вияв індивідуально-авторського стилю І.Карпи**

Сучасні лінгвістичні розвідки надалі намагаються поглибити різноаспектні мовознавчі теорії будови художнього тексту, які насамперед пов'язані із комунікативними завдання автора та методами їх відтворення. Саме антропоцентричний напрям передбачає формат, у якому дослідники зосереджуються на ступені взаємозв'язку між реалізацією задумів автора та розуміннями та бажаннями мовця.

---

Інтенція «є тією ланкою, яка пов'язує людину і мову», «...інтенційний компонент формується як стратегічний задум до реалізації висловлення» [121, с. 20-21].

На думку більшості лінгвістів, художнім текстом називають конкретно побудовану структуру, яка сформована із системи компонентів взаємопов'язаних певним відношеннями.

Одним із яскравих способів реалізації бажання автора вплинути на свідомість свого читача є парцеляція як синтаксичний прийом, який за допомогою структурного розчленування виокремлює семантично значущий

елемент ситуації. Стилiстично-експресивне нашарування виявляється як основне в таких будовах.

Ситуація, яку автор намагається відтворити формальними засобами, може отримати експресивний супровід завдяки поділу синтаксичної конструкції на відрізки, що мають характерні смислові відтінки. Тому саме синтаксичний рівень якнайкраще реалізує спектр емоцій у художньому тексті, на який має безпосередній вплив зміна типової моделі речення.

Натепер явище парцеляції і далі продовжує бути актуальним для вітчизняних і зарубіжних дослідників експресивного синтаксису. Вивченням цього питання в різні роки ґрунтовно займалися Ш. Баллі, Л. Теньєр, В. Матезіус, П. Дудик, А. Загнітко та багато інших.

Як відомо, процес парцеляції був улюбленим прийомом українських корифеїв слова, з-поміж яких Ліна Костенко, Павло Загребельний, Микола Вінграновський, Євген Гуцало та інші. Такий вияв індивідуально-авторських можливостей вчергове засвідчив експресивний потенціал їхніх творів.

Українське художнє мовне джерело вже давно стало благодатним ґрунтом для визначення особливостей національних ментально-мовних звичаїв. Тому не дивно, що комунікативна лінгвістика та сфера лінгвістики тексту стала комплексно досліджувати явище парцеляції.

Парцеляція як лінгвістичне явище, виникаючи в усному розмовному мовленні, стає нормою літературної мови, поширюючись у різних її стилях і зберігаючи при цьому розмовну специфіку [119, с. 132].

Оскільки емотивність є лінгвостилістичною категорією, яка системно реалізується в мовних ярусах, то цілком логічно, що її виявом на синтаксичному рівні є суб'єктивна модальність, яка залежить від власного авторського «я».

Окрім парцеляції, до групи структур експресивного синтаксису належать конструкції, у яких міститься своєрідний інверсивний порядок слів, що залежить від суб'єктивного бачення мовця.

На слушну думку С. Єрмоленко, суб'єктивні форми протиставляються об'єктивним, що розглядаються як найпростіші синтаксичні одиниці. Художній, експресивний ефект твору досягається шляхом зміни сигнальної системи, так би мовити, оновлення сигналу, який порушує стереотип (В. Шкловський), та сама думка може бути передана різними граматичними формами і виступати в різних семантичних варіантах [43].

Отже, авторська позиція у художньому творі реалізується певними синтаксичними конструкціями, які містять об'єктивну інформацію. Найбільш поширеними є структури, у яких емоції, погляди авторів, відтворюються парцелятами.

Більшість дослідників залучають до своїх аналізів теоретичні положення комунікативного синтаксису, який реалізується в поняттях актуального членування. Тобто залежно від бажання підкреслити в реченні необхідну інформацію виникають нові рематичні утворення, які несуть додаткові до основної ситуації акценти. Як наслідок, таке виділення є постійною ознакою цих конструкцій.

Суть витворення явища парцеляції можна пояснити процесом членуванням синтаксичної структури на окремі частини для того, щоб виділити певне висловлення з-поміж інших, увиразнити його. У результаті семантика речення реалізується кількома мовними одиницями.

Як відомо, явище парцеляції властиве експресивному синтаксису як граматичний засіб, який наділений рисою динамізму. Це поняття піддається різнобічному членуванню: структурному, семантичному, інтонаційному, – яке у результаті передбачає утворення кількох речень, які мають своєрідну будову.

Завдяки явищу парцеляції реалізує тісний взаємозв'язок усного та писемного мовлення. Художній текст, який є природнім джерелом виникнення цього поняття має безпосередній вплив на відтворення емоційності під час впливу на співрозмовника/читача.

Поза тим, що членування є і структурним, і семантичним явищем, у результаті виникають асиметричні відношення між наслідками цієї дії: самотійне функціонування цих елементів конструкції не передбачає структурної самотійності.

Парцеляти у структурі синтаксичної конструкції виконують такі функції: розширювальну (додатково інформують), виділяють семантичне значення деяких, необхідних для авторської інтенції компонентів, при цьому наділяючи їх виразністю і зрозумілістю.

Передбачений будовою елемент виділяється з семантично базової частини через свою інформаційно-сміслову сутність та авторським бажанням окреслити та підкреслити зміст повідомлюваного, підштовхнути до вияву певних емоцій та зорієнтуватися в почуттях читача. Тому особливістю індивідуально-авторського стилю творця слова є використання задуманого, стилістично маркованого повідомлюваною інформацією елемента мови – парцелята.

Структурно ці одиниці мають своєрідну особливість будови: її можна перетворити на одне ціле. Адже відомо, що парцеляти є залежними синтаксичними конструкціями.

Наявність парцелятів валентно зумовлена опорним словом базового речення, виокремлення відповідних компонентів сприяє їх наголошенню, актуалізації, допомагає набуті їм цілком самотійного текстотвірного начала [53].

А відтак, такі синтаксичні конструкції реалізують конкретне завдання автора, виконанням якого одразу займається уважний читач – зосередженість, підкреслення, уважність до кожного комплексу слів за межами базової, основної одиниці.

У загальній картотеці реченнєвих структур із мови текстів художніх творів, які надбанням української літератури, містяться синтаксичні будови, акцентовані авторами, які виконують при цьому різну синтаксичну функцію.

Вони, парцеляти, можуть бути головними і другорядними членами речення, види ускладнювальних компонентів, а також частинами складних як елементарних, так і неелементарних різнотипних складних конструкцій.

За нашими даними, в мові текстів творів надзвичайно частотними є парцельовані структури. Це особливість індивідуально-авторського стилю І. Карпи. Емоційність знаходить свій вихід у реалізації в авторському мовленні своєрідних побудов. Бажання авторки бути почутою, виправдана надмірність в емоціях, якими вона хоче поділитися з читачами, життєвий динамізм, який часом можна ототожнити із поспіхом, а також мовне чуття, яке є результатом інтелектуальності особистості, вплинуло на надзвичайну поширеність таких одиниць у її творчому доробку. Наприклад: *А тут раз – і на тобі. Ціла світова слава і перші місця в чартах. Її твору. Її дітищу. Хай навіть не підписаному нею. Дитині без прізвища, забраній із сиротинця при живих батьках* (4); *Рита підіймалася сходами до свого помешкання. Четвертий французький поверх, без ліфта, в Україні вважається п'ятим* (4); *Важко повірити, що колись це було місцем відпочинку паризької аристократії. Місто-привид. Вічний сірий вечір. Вогкий мох на вогкому камінні. Туман порожніх вулиць. Зачинені бари і поодинокі, з дивними обличчями перехожі* (4); *Ну бо саме стільки розкладаються мішки з гівном, чувак. За умови, що ти пластиковий* (4). Як бачимо, авторка вдало поєднує різні комбінації як другорядних членів речення, так і ускладнювальних одиниць, вдало поєднуючи із складними конструкціями у якості парцелятив.

Наше дослідження засвідчило значну частотність парцельованих конструкцій, у яких авторка активно використовує у якості парцелятив головні члени речення. Насамперед вона зосереджує свою увагу на підметах, які черговий раз переконують нас в її авторській позиції – людинозорієнтованій: Наприклад: *Риті не лишалось нічого іншого, окрім піти до виходу разом з усіма. Спини, шапки, сумки* (4); *Власне, так було в усьому, за що би Рита не бралася. Математичний аналіз – все гаразд. Іноземні мови – легко. Історія*

*з її датами – подяка добрій пам'яті. Біологія й анатомія – відсутність страху і гидливості, систематизація знань у голові (4); Раптом біля входу з'явилася висока худя жінка. Довге пряме волосся, пересічне обличчя (4); Рита ковтнула кави з термочайки, задивившись на сад у когось на даху. Кипариси, квітучі кущі, вічнозелене щастя (4).* Тим самим І.Карпа знову ж таки підкреслює, що головне в житті, в ситуації – це особистість, персоналії, акцент на предметах, які важливі для певної події. Тому зазвичай, це іменники у формі називного відмінка.

Щодо присудків-парцелятивів, то вони значно менш поширені у цій структурній функції та презентовані конструкціями на зразок: *Хоч яка би Хлоя не була голодна, таку кількість несолоної бурди вона з'їсти не могла. Закрила кришку, заклеїла наліпку, облизала ложку (4); Хлоя взяла подушку і примостила її біля вікна. Знову не виспалася. Як завжди (4),* у яких авторка до того ж намагається доповнити дії, стани уточнювальною інформацією, ніби вдосконалити її і цим підштовхнути читача до розширення кругозору, створивши групи присудків, які поширені другорядними членами речення. Виникає своєрідний цілісний блок, який об'єднаний певним значенням. Проте додатковим динамізмом пронизані усі присудки-парцеляти.

Рівень глибини парцелювання як процесу залежить від кількох факторів: умови реалізації спілкування, семантична значимість парцелянтів, їх граматична незалежність.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що найчастотнішу групу з-поміж членів речення, які структурно відмежувалися від базового речення, перетворивши на емоційний осередок, стали парцельовані конструкції, які виконують функції другорядних членів речення. З-поміж них найчастотнішими є парцеляти-означення, наприклад: *У дублера були просто жахливі капці. Довгі, гостроносі, нечищені (4); Повз Хлою пройшла циганка-злидарка, везучи у візку біло-рудого скуйовдженого кролика. Живого (4); Вона йшла на електричку до Парижа брудним підземним переходом, вдихала сморід*

*сечі й жувала м'ясо. Добре промариновану, підкопчену і засмажену майже на вугіль яловичину (4); Східного чоловіка звали Іваном. Він був абсолютно не схожий на людину слов'янського походження. Темнокосий, темноокий, смаглявий, з дивними рисами обличчя (4).* Типова постпозиція цих виразно емоційних одиниць щодо базового речення засвідчує рівень інформативності розділеної конструкції, адже відомо, що найбільш суттєві дані з позицій актуального членування (становлять рему) розташовуються наприкінці синтаксичних структур. Авторка оцінює, а читач сприймає цю підказку.

Продуктивну групу в аналізованих романах займає група парцельованих додатків. Наприклад: *А потім поволі втомлюються. Від війни, від маніфестів, від марності їхніх крихітних зусиль проти потужного російського лобі у французькому парламенті, одні від одних (4); Бо камери ще й зафіксували дівчину в карнавальному костюмі, яка б'є охоронця. Дівчину з ірокезом, Хлою (4); Рита нарізала овочі. Моркву, цукіні. Імбир, часник. Перець, коріандр. Чіткі продовгуваті шматки. Соломкою (4).* За нашими даними, досить часто парцеляти-додатки деталізують значення слова базового речення, який виконує функцію узагальнювального компонента, так звана позиція еквівалента-дублювальника.

Менш поширеними, у порівнянні з іншими другорядними членами речення, є парцельовані обставини різних типів. Наприклад: *Казна-чого вона їх витягала, але зараз це згодилося. Для відволікання уваги (4); П'єса, попри те, була не такою вже й поганою. Динамічно, не затягнуто, мінімалістично (4); Іван просто лежав без свідомості на пасажирському сидінні. З відкинутою головою. З синіми від вина губами (4).* Такі надзвичайно інформативні конструкції, зазвичай, зосереджують увагу на всебічній глибині деталізації і вказують на спосіб виконання додаткової дії, мети та причини, міри і ступеня.

Нами зафіксовано групу синтаксичних конструкцій, у яких І.Карпа використовує парцелятив, які є ускладнювальними елементами, які виконують

типову функцію відокремлених та однорідних членів речення. Наприклад: *Зненацька їй хочеться відкрити рот і співати. Ковтаючи вітер і сльози* (4); *Хлоя. Прожиті, уявні і чесно вигадані історії* (4); *Перетворилася на жалюгідну невротичку. Чи неврастенічку. Чи істеричку* (2); *Задзвонив його мобільний. Старий тріснутий андроїд* (4). Як бачимо, письменниця, окрім типової експресії, ще намагається підкреслити психологізм ситуації.

Аналіз картотеки ілюстративного матеріалу засвідчив, що І.Карпа в мові своїх романів не оминає увагою парцельовані конструкції, які за будовою є складними реченнями. Напродуктивнішим типом таких синтаксичних будов є складнопідрядні речення у функції парцелята, які є розчленованими конструкціями із детермінантною семантикою, при цьому зазвичай реалізують значення обставини допусту, мети, причини. Наприклад: **допустова семантика:** *Її батьки добре виховали. Хоча ніколи б не подужали оплату школи, у якій вчать ці телепні* (4); *Повсякчас ліпили букву «е» у слові «soir», наприклад. Хоч і писали це слово щодня разів зо п'ять* (4); *Вона закрила кришку роялю і задмухнула три свічки канделябру, що запалювалися тут до невидимої вечери. Хоча на сцені в цьому творі слід було навпаки чиркнути сірником* (4); *Один кореєць дивним чином не говорив ні англійською, ні французькою, а лише чомусь голландською. Що не завадило Богдані прекрасно з ним порозумітися* (4); *Богдана сама здивувалася тому, наскільки її розлютив цей мудакуватий Жан-П'єр-чи-Поль. Хоча, ясна річ, слід зберігати покерфейс* (4); **мета:** *Через сильну забрудненість повітря місцева влада вирішила зробити проїзд у метро на три дні безкоштовним. Щоби люди менше їздили машинами* (4); *Чоловік, не вірячи своєму щастю, швидко щось наклацав у банківському мобільному додатку на телефоні і зняв Богдані ще 200 євро. Як гарантію вдалого вечора* (4); **причина:** *А вона каже, щоби ми котилися. Бо зрадили свій клас* (4); *А ще довго проситиме вибачення за те, що біла їх по обличчях, щоби не пищали і не драгували її тирана. Бо він змучений після роботи. Бо він міркує. Бо він і так добрий, що не викидає*

*нас зараз на вулицю, поки не мине крижаний холод (4); Маша таке зустрічала нечасто. Або люди були добрими, але цілковитими тюхтіями, яких можна було обдурити, роззутти-роздягти, а вони ще й шматочок тортика з собою загорнуть. Або – сильними й хитрими, що діяли винятково в своїх інтересах (4);* менш поширеними є парцеляти нерозчленованої структури: *Теперішня Рита, Рита в Парижі, Рита з Філіпом, згадувала це як страшний ганебний сон. Який, попри це, ніколи не хотіла б забути, щоби не виникло ризику рецидиву (4); Богдана давно любила цю гру: міняти реальність і спогади місцями. Як у базарній афері з наперстками: спробуй вгадай, під яким кулька (4).* Наведені типові приклади засвідчують певну функційність таких компонентів: семантика мети парцелята вказує на підкреслення мотивації емоційності дій; причина – на акценті причиновості дії. Семантика цих конструкцій спроектована основною частиною реченнєвої структури.

Типовими, властивими ідіостилю І.Карпи є реченнєві структури, які утворені із кількох парцельованих відрізків. Такі побудови максимально насичені різними додатковими даними та є максимально експресивними, логічними, надзвичайно сюжетними, у той же час лаконічними, адже авторка подає свої надмірні емоції через недосказаність, тим самим намагається підштовхнути до роздумів. Хоча не має часу на деталізацію кожної думки. Наприклад: *Зі стін на Богдану зверхньо зиркали далекі родичі з портретів у позолочених рамах. Намальовані грубо, по-сільському, але з непереборним прагненням відповідати духові часу. Медальйони, плащі, химерні капелюхи, великі носи (4); У Філіпа з жінкою був там будиночок. Крихітний і дуже гарний. Зі старим кам'яним муром і садком, захищеним від сторонніх очей. З шезлонгами, барбекю, квітами в діжках і гравієвою доріжкою (4); І справді, ось він, лист від бельгійської пари. Справжній лист, написаний красивим почерком від руки (4); Казна-чого вона їх витягала, але зараз це згодилося. Для відволікання уваги. Хоча насправді ніхто на Хлою і*

*не думав дивитися* (4). Перші враження від прочитання таких речень – концентрація подій, емоційна напруга, динамізм.

За нашими даними, нечастотними є складносурядні парцеляти на зразок *Вдома їх чекають жінки і телевізор. Або ніхто не чекає, бо є тільки пес і він вирушив на збиральництво разом із господарем* (4), у яких осередком авторського акценту є сполучник, який «натякає» на емоційну значимість наступної структури.

Індивідуально-авторській манері письма І.Карпи не притаманні синтаксичні конструкції, у яких парцелятом є складна безсполучникова структура. Типовою є така будова *Відчув, що Рита не збирається сьогодні готувати. Піде купити чогось готового* (4). Авторка зосереджується на одночасності дій, що виражаються однотипністю форм головного члена речення.

### Висновки до розділу 3

Відображення ситуацій, сприйняття суб'єктивного бачення подій, оцінка дій та роздумів героїв спрямовано на рівень осмислення людиною життя. Тому актуальним став антропоцентричний підхід до аналізу мови, зокрема через тексти художніх творів

Авторський задум майстри слова реалізують системою мовних одиниць, основною з-поміж них є синтаксична одиниця-конструкція, яка реалізує акт спілкування: природне поєднання типології синтаксичних будов, в основі яких лежить лексема, її лексичне та граматичне значення та система синтаксичних зв'язків.

Свою письменницьку креативність, емоційність, прискіпливість до деталей, які є важливими для сюжету, динамізм у житті її героїв І.Карпа вміло реалізує складними елементарними будовами, зокрема складнопідрядними реченнями, рідше складносурядними та безсполучниковими конструкціями,

не оминаючи своєю увагою складні багатокomпонентні речення, з-поміж яких типовими є синтаксичні конструкції із підрядним та безсполучниковим синтаксичними зв'язками.

Отже, наша сучасниця реалістично і глибоко, часом креативно і емоційно передає зовнішній і внутрішній світ героїв, створюючи тим самим своєрідну емоційність та глибину психологізму.

---

## ВИСНОВКИ

Художній твір, який побудовано як систему синтаксичних конструкцій, відтворює ідіостиль автора через ланцюг реалізованих змістів. Тому мета творця слова – це своєрідна побудова тексту, а позиція читача – потрактування доробку через сприйняття та розуміння синтаксичних конструкцій з їх експресивно-модальним та психологічно-ненав'язливим підґрунтям. Витонченість та обсяг самої реченнєвої структури залежить від особистості самого митця слова.

Текст як результат «творіння» автора є насамперед ієрархічно витворена мовними одиницями побудова, що реалізує певну комунікативну мету, яка забезпечується об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Останні безпосередньо залежать від рис авторської особистості, яка виформовується рівнем культури та освіченості, соціальним статусом, рівнем знань мови, мовленнєвими навичками. Тому акцент зосереджено на антропоцентричному аспекті – зорієнтованості на людині, її внутрішньому світі, думках.

Оскільки будь-який текст утворюють синтаксичні одиниці-конструкції, то необхідним для всебічного осмислення є насамперед системний аналіз структурних схем та семантика їх наповнення, окрім того, їхніх функцій та норм поєднуваності.

Дослідження мови синтаксису аналізованих романів І.Карпи допомогло нам встановити специфіку ідіостилю авторки: вживання різнотипних синтаксичних одиниць-конструкцій, які використовуються як окремо, так і у поєднанні один з одним.

Синтаксичні побудови, які допомагають І.Карпі реалізовувати своє природне бачення ситуацій, в аналізованому доробку можуть бути простими (двоскладним і односкладним, поширеним/непоширеним, повним/неповним) і складними. Кількісний критерій у системі синтаксичних одиниць-конструкцій

впливає на виділення елементарних/неелементарних з формального боку конструкції.

Надмірна реалістичність у сприйнятті життєвих ситуацій, образність у зображеннях, своєрідна суб'єктивність спричинили типовість у використанні синтаксичних одиниць із комунікативною функційністю, певними формальними і семантичними рисами, стилістичною індивідуальністю. Щодо впливу об'єктивності, то вона безпосередньо впливає у деяких випадках на нетиповість структур та компонентному наповненні граматичної будови.

За нашими даними, письменниця вдало поєднує в доробку прості і складні реченнєві структури, акцентуючи увагу на ситуаціях. Якщо авторка висловлює внутрішнє бажання окреслити чітко одну ситуацію, без надмірного пояснення, то відображається це простим двоскладними, поширеними, неускладненими реченням. Функціонування повних та неповних конструкцій у мові аналізованого художнього доробку засвідчує своєрідний колорит природньої комунікації та відтворює певний емоційний настрій автора. Однак часто вона, зорієнтувавшись в одній ситуації, прагне не зупинятися у своїх роздумах і встановлює причиново-наслідкові чи умовно-наслідкові зв'язки, реалізуючи всі ці завдання різнотипними складними реченнями. Тому поширеними, логічно і семантично виправданими, вдалими для реалізації функцій, є саме такі синтаксичні побудови. Щодо порівняльної частотності уживання простих і складних речень, то переважають прості речення (53%) у порівнянні із складними конструкціями (47%).

Як засвідчує аналіз картотеки ілюстративного матеріалу, кожна структура (проста ускладнена чи складна) є оригінальною із семантичного боку, оскільки містить кілька майстерно «прихованих» І.Карпою ситуацій. Основна лінія нанизує цілий ланцюг інформаційного поглиблення. Лаконічно, проте оригінально, з елементами естетизму та експресії ми занурюємося у вир характеристик.

Мова творів І.Карпи є прогнозованою упродовж усіх її романів. Вона ненав'язливо, проте впевнено намагається не заплутати читача в сюжеті. Більше того, вона конкретно обумовлює ситуації, без перебільшення, проте чітко розуміє, про що йдеться. Не нанизує події тільки задля кількості, динамізму, а, власне, має на меті насамперед закінчити формувати в уяві читача їх базовість. Якщо розповідь йде про почуття, внутрішній стан, то вона притримується виваженої позиції у підході до реалізації своєї думки. Тому варто зазначити, що індивідуально-авторському мовленню І. Карпи властиві складні речення елементарної будови, загалом це складнопідрядні, трохи менше безсполучникові конструкції, значно рідше використано складносурядні одиниці.

---

Типологія простих та складних будов у мові романів І.Карпи реалізує жанрову специфіку через свідомість авторки, яка є різнобічною особистістю. Тому суттєвих відмінностей у частотності використання синтаксичних конструкцій немає. Це вказує на її авторську майстерність. Хоча І.Карпі і притаманна певна «улюблена» типовість схем речень.

Еспресивність, своєрідний рівень психологізму, глибина особистого сприйняття ситуацій І.Карпа реалізує парцелятами. Емоційно-природний виклад думок, який притаманний письменниці, реалізується завдяки невимушеності використання вербальної образності, майстерності використання таких структурних варіантів синтаксичних одиниць. Ці конструкції є своєрідними виражальними елементами, що реалізують ритмомелодику у творчому доробку. Письменниця є майстринею слова у контексті відтворення емоційності, зосередженості, акцентуалізації, своєрідної виваженості та лаконічності у своїх одкровеннях.

Отже, майстриня слова оригінально використовує спроби розвинути у своїх читачів мінімалістичну естетику та надлишковість у вираженні поривань душі, сприймати, осмислювати, творити прекрасне. Необмеженість у проявах

задоволення внутрішнього «я», любов та кохання, ненависть і зневага, відповідальність та обов'язок, у той же час емоційна байдужість – це вир почуттів нашої авторки, яка творить своїх героїв.

---

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абашина В. Питання комунікативно-прагматичного опису складного речення : аспект актуального членування. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2006. 344 с.
2. Андерш Й. Ф. До питання про семантичну структуру речення. *Мовознавство*. 1984. №. 5. С. 38–42.
3. Ачилова В. П. Синтаксис і пунктуація української мови в таблицях та схемах. Сімферополь : Доля, 2006. 182 с.
4. **Бабич Н. Д.** Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. 434 с.
5. Баранник Д. Х. Два рівні граматичної структури простого речення. *Мовознавство*. 1993. №6. С. 13–20.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
7. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля дослідницької одиниці. URL : [https:// movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com\\_attachments&task=download&id=340](https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=340)
8. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : [підручник]. К. : Академія, 2011. 304 с.
9. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія]. Львів : ПАЇС, 2010. 336 с.
10. Білецький А. О. Синтаксема – інваріант синтаксичної синтаксеми. *Мовознавство*. 1971. №5. С. 224–232.
11. Білодід О. І. Вчення О. О. Потебні про розвиток структури речення. *Мовознавство*. 1977. № 2. С. 39–50.
12. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посібн. для студ. філол. спеціал. вищих навч. заклад. К. : Вища шк., 2005. 279 с.

- 13.Близнюк Л. М. Семантико-комунікативна та естетична функції поетичного синтаксису. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2011. № 936. Вип. 61. С. 42–46.
- 14.Богушевич Д. Г. Одиниця. Функція. Рівень : До проблеми класифікації одиниць мови. М, 1985.
- 15.Бондаренко О. Є. Функціонально-комунікативний потенціал односкладних речень у мові сучасних мас-медіа : автореф. дис...канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2019. 24 с.
- 16.Брославська Л. Я., Шевченко І. С. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі. URL: [http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6293/2/Broslavskaya %20L.Y.,%20 Shevchenko, %20I.S..pdf](http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6293/2/Broslavskaya%20L.Y.,%20Shevchenko,%20I.S..pdf)
- 17.Будько М. В. Проблема простого ускладненого речення у вітчизняному мовознавстві. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 63 – 68.
- 18.Булаховський Л. А. Питання синтаксису простого речення в українській мові. *Дослідження з синтаксису української мови*. К. : Вид-во АН УРСР, 1958. С. 11–43.
- 19.Булаховський Л. А. Основні синтаксичні поняття в застосуванні до простого речення. К. : Радянська школа, 1958. 23 с
- 20.Булаховський Л. А. Українська мова. Вибрані праці : В 5-ти т. К., 1977. Т. 2. 431с.
- 21.Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення. К. : Наукова думка, 1983. 219 с.
- 22.Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К. : Наукова думка, 1992. 224 с.
- 23.Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів. К. : Либідь, 1993. 368 с.

24. Вихованець І. Р. Поняття елементарності синтаксичних одиниць *Лінгвістичні студії*: Зб. наук. праць. Вип. 6. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 17 – 20.
25. Вихованець І. Р. Про одну характерологічну синтаксичну ознаку української мови. *Лінгвістичні студії*: Зб. наук. праць. Вип. 6. Донецьк : ДонДУ, 2000. С. 20 – 22.
26. Війтик О. М. Однорідні й неоднорідні означення. *Українська мова і література в школі*. 1973. №3. С. 58 – 63.
27. Вінтонів М. О., Сегін Л. В., Вінтонів Т. М. Синтаксис української мови: навчальний посібник. URL: [http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17534/1/M\\_Vintoniv\\_L\\_Sehin\\_T\\_Vintoniv\\_IF.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/17534/1/M_Vintoniv_L_Sehin_T_Vintoniv_IF.pdf).
28. Волох О. Т., Чемерис М. Т. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис. К. : Вища шк., 1989. 334 с.
29. Гончар Катерина, Троцюк Аїда. Комунікативно-прагматичні особливості мовленнєвих актів байдужості в сучасному англomовному дискурсі. URL : [file:///C:/Users/Korpus/ Downloads/rgf,%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80+%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%83,+4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korpus/Downloads/rgf,%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80+%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%83,+4%20(1).pdf)
30. Городенська К. Деривація синтаксичних одиниць. К. : Наукова думка, 1991. 192 с.
31. Гоца Н. М. Текст як лінгвостилістична єдність та основні аспекти й методи його аналізу. *Філологічні науки*. Риторика і стилістика. URL: [www.rusnauka.com/15 DNI.../32722.doc.htm](http://www.rusnauka.com/15_DNI.../32722.doc.htm).
32. Гуйванюк Н. В. Граматична термінологія: історія, традиції та інновації / Н. В. Гуйванюк // Слово-Речення-Текст : вибрані праці / Ніна Гуйванюк; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – С. 228 – 244.
33. Гуйванюк Н. В. Синтаксична термінологія Василя Сімовича у світлі сучасних граматичних парадигм / Н. В. Гуйванюк // Українська наукова

- термінологія : зб. матеріалів наук.-практ. конф. “Українська наукова термінологія : стан та перспективи”. – К. : Наукова думка, 2008. – С. 78 – 89.
- 34.Гуйванюк Н. “Складня” Степана Смаль-Стоцького крізь призму сучасних наукових парадигм / Ніна Гуйванюк / Українська мова. – 2010. – № 1. – С. 3 – 15.
- 35.Данеш Й.Ф. До питання про семантичну структуру речення (на матеріалі чеської та української мов). *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 38 – 42.
- 36.Дідух Х. І. Ідіостиль як відображення авторської картини світу. Філологічні науки: Риторика і стилістика. URL: [http://www.rusnauka.com/15\\_NNM\\_2012/Philologia/2\\_111114.doc.htm](http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Philologia/2_111114.doc.htm).
- 37.Доленко М. Т., Дацюк І. І., Кващук А. Г. Сучасна українська мова. К. : Вища школа, 1987. 346 с.
- 38.Дубова О. А. Другорядні члени речення з синкретичними означально-обставинними ознаками. *Мовознавство*. К., 1989. № 6.
- 39.Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного мовлення (просте речення, еквіваленти речень). К. : Наукова думка, 1983. 288 с.
- 40.Дудик П. С. Стилїстика української мови : навчальний посїбник. К. : Академія, 2005. 367 с.
- 41.Дудик С. П., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]. К. : ВЦ «Академія», 2010. 384 с.
- 42.Єрмоленко С. Я. Синтаксис віршової мови (на матеріалі української радянської поезії). Київ : Наукова думка, 1969. 94 с.
- 43.Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. К. : Наук. думка, 1982. 209 с.
- 44.Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : (стилїстика та культура мови). К. : Довіра, 1999. 431 с.

45. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Вид. 4-е. [підручник] для філологічних факультетів педагогічних інститутів. К. : Вища шк., 1972. 430 с.
46. Завальська Л. Основні принципи лінгвопрагматичного аналізу політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2019, № 38. Том 3. С.61 – 64.
47. Загнітко А. П. Граматична форма та її зміст. *Парадигматика і синтагматика граматичних структур*. К. : НМК ВО, 1992. С. 66 – 75.
48. Загнітко А. П. Актуальні проблеми текстової лінгвістики: закономірності внутрішньої текстової організації. *Лінгвістичні студії*. Донецьк : ДонНУ, 1999. Вип. 5. С. 95 – 111.
49. Загнітко А. П. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого і складного речення. Донецьк : Вид-во ДонНУ, 1994. 204 с.
50. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису : В 3 частинах. Горлівка : ГДПІМ, 2004. Ч. 1. 228 с.
51. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО»», 2011. 992 с.
52. Загнітко А. П. Сучасні українські синтаксичні концепції. *Донецький Вісник Наукового Товариства ім. Шевченка*. Том І. Донецьк : ДНУ. URL: <http://ruthenia.info/txt/donvisn/t1/07.html>.
53. Заборна М. М. Просте речення. Складні випадки аналізу [навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл.]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 126 с.
54. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. К. : Вища школа, 1986. 168 с.
55. Іваницька Н. Л. Синтаксис простого речення. Складні випадки аналізу. К., 1989. 327 с.
56. Історія української мови : синтаксис. К. : Наукова думка, 1983. 503 с.

- 57.Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення. К. : Вища школа, 1985. 127 с.
- 58.Кадомцева Л. О. Граматичні основи класифікації простих речень. *Українське мовознавство*. К., 1988. Вип. 15. С. 69 – 75.
- 59.Кадомцева Л. О. Ускладнення структури простого речення (синтаксис, семантика, функції) : автореферат дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. К., 1992. 32 с.
- 60.Каламаж Р. В. Когнітивно-стильовий вимір у психологічних дослідженнях. URL : [http://eprints.oa.edu.ua/1443/1/Kalamazh\\_130912.pdf](http://eprints.oa.edu.ua/1443/1/Kalamazh_130912.pdf).
- 61.Калашник Ю. І. Особливості поетичного синтаксису творів Миколи Вінграновського. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Філологія. 2013. № 1080. Вип. 69. С. 209–213.
- 62.Каморникова Ю. Проблема синкретизму членів речення (лінгвістично-історичний аспект). *Наукові конференції. Серія: Філологічні науки*. 2011. URL :: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/473>
- 63.Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навчальний посібник. К. : Либідь, 1995. 312 с.
- 64.Кислиця Д. Граматика української мови. Ч.ІІ: Синтаксис. Нью-Йорк : Вид-во Шкільної ради при УККА, 1990. 88 с.
- 65.Кондратенко Н. В. Лінгвопрагматичні аспекти дослідження політичної комунікації в українському мовознавстві. URL : <file:///C:/Users/Korpus/Downloads/237206-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-543518-1-10-20210713.pdf>
- 66.Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу : Монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 320 с.
- 67.Кононенко В. І. Мова. Культура. Стиль. Івано-Франківськ, 2002. 346 с.

68. Кононенко В. І. Синтаксичні зв'язки в ускладненому реченні. *Українська мова і література в школі*. 1980. №1. С. 27–34.
69. Кононенко В. І. Семантичні зв'язки в синтаксисі. *Мовознавство*. 1976. № 1. С. 13–23.
70. Костусяк Н. М. Синтаксичне функціонування граматичних категорій. *Наукові записки*. Серія «Філологічна». Вип. 26. 2012. С. 150–152.
71. Кочан І. “Українська грамати́ка” Є. Тимченка у контексті підручників його доби / Ірина Кочан // *Українська історична та діалектна 190 лексика* : зб. наук. праць. – Львів : Інст. українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. – Випуск 3. – С. 76 – 80.
- 72.. Кротевич Є. В. Будова складнопідрядного речення в сучасній українській мові / Є. В. Кротевич // *Українська мова в школі*. – №1. – 1952. – С. 17 – 29
73. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови : підруч. для ф-тів мови і літ. пед. ін-тів. К. : Рад. школа, 1965. Ч. II. Синтаксис. 283 с.
74. Курс сучасної української літературної мови : у 2 т. / За ред. Л. А. Булаховського. К. : Рад. школа, 1951. Т. II. Синтаксис. 408 с.
- 75.. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – К. : Книгоспілка, 1925. – 248 с.
76. Кухарчук І. О. Функціонально-комунікативний напрям дослідження синтаксичної будови мови. 2013. Вип. 10. С. 150 – 155. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu\\_10\\_2013\\_10\\_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2013_10_39).
77. Куц О. В. Структурна схема речення як одиниця синтаксичної парадигми. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/15908/1/Kuts.pdf>.
78. Кучер А. Теоретичні засади дослідження лінгвопрагматики. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1248595.pdf>
79. Леута О. І. Модель речення: проблема виділення та кваліфікації. *Гуманітарні науки*. 2004. №2 (8). С. 102 – 107.
80. Марич С. М. Емоційно-експресивний синтаксис української мови. К., 1992. 170 с.

- 81.Марич С. М. Стилiстичний синтаксис української мови. К. : 1999. 382 с.
- 82.Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови : Підручник / За ред. Л. І. Мацько. К. : Вища шк., 2003. 462 с.
- 83.Межов О., Костусяк Н. Комунікативно-прагматичні парадигми речень у сучасній українській мові. URL : <https://sdc-journal.com/index.php/journal/article/view/237/181>
- 84.Мелкумова Т. Стан дослідження комунікативно-прагматичних функцій мовних одиниць. URL : file:///C:/Users/Korpus/Downloads/63-72%20(1).pdf
- 85.Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. К. : Наукова думка, 1966. 324 с.
- 86.Мельничук О. С. Про природу складнопідрядних речень та принципи їх класифікації. *Українська мова в школі*. 1953. № 2. С. 25 – 35.
- 87.Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : монографія. Вид. 2-ге, перероб. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. унту ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.
- 88.Мойсієнко А. К. Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 208 с.
- 89.Наливайко Ю. Ю. Синкретизм у системі членів речення : дис... канд. філол.наук : 10.02.01. Донецьк, 2007. 216 с. URL : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/242970.html>
- 90.Науменко А. Філологічний аналіз тексту (Основи лінгвопоетики). Вінниця : Нова книга, 2005. 416 с.
- 91.Олімпська А. Синтаксичний простір американських поетичних текстів у когнітивному висвітленні проблеми гуманітарних наук. *Проблеми гуманітарних наук. Філологія*. Вип. 34. 2014. С.131–144.
- 92.Омельчук С. Комунікативно-функційний підхід до вивчення синтаксису. *Дивослово*. 2009. № 7. С. 2 – 9.

- 93.Островська Л. С. Категорія атрибутивності в структурі простого українського речення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2006. 20 с.
- 94.Плющ М.Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. К., 1986. 306 с.
- 95.Поліщук Н. П. Категоріальні ознаки тексту в комунікативно-прагматичному вимірі. URL : [111-Текст статті-199-1-10-20160410.pdf](http://111-Текст статті-199-1-10-20160410.pdf)
- 96.Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. К., 1992. 197 с.
- 97.Попова І. С. Фундаментальні категорії синтаксису української мови у формально-граматичному та метамовному аспектах : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2012. 40 с.
- 98.Романюк Т. М. Парадигматика простого речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Тернопіль, 1999. 24 с.
- 99.Ситченко А. Л. Визначення індивідуального стилю письменника на основі структурування. Дивослово. 2002. № 5. С. 48–50.
100. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). К. : Вид-во Українського фітосоціологічного центру, 1999. 148с.
101. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
102. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика напрями та проблеми : [підручник]. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
103. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : [підручник]. Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. А. 2011. 350 с.
104. Синтаксис словосполучення і простого речення (Синтаксичні категорії і зв'язки). К. : Наук. думка, 1975. 221 с.
105. Синтаксис, семантика і прагматика мовних одиниць / За заг. ред. О. М. Старикової. К. : НМК ВО, 1992. 166 с.
106. Слинько І. І. Історичний синтаксис української мови. К., 1973. 523 с.

107. Слинько І. І. Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання : навч. посібник. К. : Вища школа, 1994. 670 с.
108. Сологуб Н.М. Поняття «індивідуальний стиль письменника» в контексті сучасної лінгвістики. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 117-118. «Слов'янська філлогія» : зб. наук. праць. Чернівці : Рута, 2001. С. 34–38.
109. Сусов І. П. Лінгвістична прагматика. Вінниця : Нова книга, 2009. 272 с.
110. Сучасна українська літературна мова : у 5 т. / за заг. ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1972. Т. 5 : Синтаксис. 515 с.
111. Сучасна українська мова : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю., Григор'єв О. М., Долман С. Є. : за ред. О. Д. Пономарева. [2. вид., перероб.]. К. : Либідь, 2001. 398 с.
112. Сучасна українська літературна мова : підручник / За ред. А. Грищенка. К. : Вища шк., 2002. 439 с.
113. Сучасна українська літературна мова : підручн. для студ. філол. спец. вищих навч. закл. / ред. М. Я. Плющ. 6-те вид., стереотип. К. : Вища школа, 2009. 430 с.
114. Сучасна українська літературна мова : Морфологія. Синтаксис [підручник] / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева. К. : Знання, 2010. 374 с.
115. Теребус Р. До проблеми ідіостилу: термінологічний аспект. *Науковий журнал*. 2016. № 1. С. 174–182.
116. Томусяк А. О. Парцеляція у контексті вияву авторської інтенції в англomовному художньому тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015 № 19 том 1. С.140–143.

117. Українська мова : Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
118. Філоненко Н. Г. Синтаксична організація текстів сучасної французької прози: когнітивний та лінгвосенергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 – романські мови. К.: 2016. 506 с.
119. Чернушенко Н. М. Парцеляція як засіб засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ століття. лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2013. Вип. 35. С. 128–135.
120. Хомич В. І Учення А. П. Грищенка про другорядні члени речення. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: зб. наук. праць. Серія: Філологічні науки (мовознавство) URL : [http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbnv/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/Nzfn\\_2011\\_2\\_10.pdf](http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbnv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzfn_2011_2_10.pdf)
121. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : «Букрек», 2014. 412 с.
122. Шатілова О. С. Роль прагматичного чинника у виборі різновиду спонукального мовленнєвого акту. URL : [http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29330/Shatilova\\_182-188.pdf?sequence=1](http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29330/Shatilova_182-188.pdf?sequence=1)
123. Шевельов Ю. В. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен : Вид. «Молоде життя», 1951. 402 с.
124. Шевченко Г. В. Комунікативно-прагматичний та граматичний аспекти мовних засобів. URL : [file:///C:/Users/Korpus/Downloads/109503%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-232614-1-10-20170904%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korpus/Downloads/109503%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-232614-1-10-20170904%20(1).pdf)
125. Шевченко Т. Парцеляція як засіб емотивної експресії в текстовій організації мовленнєвого масиву. *Лінгвістичні студії: зб. наук. пр.* Донецьк : ДонНУ, 2005. Вип. 13. С. 364–368.

126. Шитик Л. В. Явища синхронної перехідності в синтаксичній системі української літературної мови : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. К., 2014. 40 с.
127. Шулик Р. Т. Структура й семантика синтаксичних прагмем у текстах інформаційних жанрів інтерне-видань : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2011. 20 с.
128. Шульжук К. Ф. Елементарні та неелементарні синтаксичні конструкції. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії* : зб. наук. праць. Рівне : РДГУ, 2001. Вип. 9. С. 3–8.
129. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. К. : Видавничий центр «Академія». 2010. 316 с.
130. Щербачук Н. П. Семантико-синтаксична структура простого речення в діалогічному мовленні (на матеріалі художніх творів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. К., 2006. 219 с.
131. Щербачук Н. П. Особливості функціонування причинових синтаксем як ускладнювальних компонентів семантичної структури речень-реплік. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»* : збірник наукових праць. Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2017. Вип. 64. Ч. 2. С. 195–198.
132. Goldberg A.E. Constructions: a new theoretical approach to language. *Trends in Cognitive Sciences*. May 2003. Vol. 5. № 3. URL: <http://www.princeton.edu/~paideia/Old%20Documents/goldberg-tics.pdf>.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карпа Ірена. 50 хвилин трави: роман. 2004. URL: <https://findbook.in.ua/books/50-khvilin-travi>
2. Карпа Ірена. Фройд би плакав: роман. 2004. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Karpa/Froid\\_by\\_plakav.txt?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Karpa/Froid_by_plakav.txt?)

3. Карпа Ірена. Добро і зло: роман. 2008. URL: <https://readli.net/chitat-online/?b=305149&pg=1>
4. Карпа Ірена. Добрі новини із Аральського моря: роман. 2019. URL: file:///C:/Users/Korpus/AppData/Local/Temp/6ef578ad-ae2f-45d0-aba2-c95f6a8f060a\_Dobri\_novyny\_z\_Aralskoho\_moria.fb2%20(2).zip.60a/Dobri\_novyny\_z\_Aralskoho\_moria.fb2